

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин і права

Кафедра германської філології та перекладознавства

КВАЛІФІКАЦІЙНА ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

Освітній рівень

Галузь знань _____ 03 Гуманітарні науки _____

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність _____ 035 Філологія _____

Шифр і назва спеціальності

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно)

на тему: **Медична термінологія: продуктивні способи**
утворення та перекладу

Шифр 17038

Виконала:

студентка 2 курсу, група ФПАмз-22-1

_____ В. О. Гілевич

Підпис

Керівник:

д. пед. н., професор

_____ Є. В. Долинський

Підпис

Нормоконтроль:

к. пед. н., доцент

_____ О. О. Мацюк

Підпис

До захисту допускаю:

Зав. кафедри _____ проф. Бойко Ю.П. _____

« _____ » _____ 2023 р.

Хмельницький, 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	<u>міжнародних відносин і права</u>
Кафедра	<u>германської філології та перекладознавства</u>
Рівень вищої освіти	<u>Другий (магістерський)</u>
Галузь знань	<u>03 Гуманітарні науки</u>
Спеціальність	<u>035 Філологія</u>
Спеціалізація	<u>035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська</u>
Освітня програма	<u>Германська філологія та перекладознавство: англійська мова та другаіноземна мова</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Юлія БОЙКО

«   »   2023 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Гілевич Валерії Олегівни

- 1. Тема роботи** Медична термінологія: продуктивні способи утворення та перекладу
- 2. Керівник роботи** Долинський Євген Володимирович, д.пед.н., професор
Дата видачі завдання 06 березня 2023 р.
Затверджено наказом ректора університету від «15» серпня 2023р. № 30
- 3. Вихідні дані до роботи:**
  - 1) Об'єктом** дослідження є медичні терміни, їх структурні, лексичні та семантичні особливості.
  - 2) Предметом** даного дослідження є способи словотвору та особливості прийомів перекладу англійської медичної термінології.
  - 3) Матеріалом** для дослідження слугували статті з журналів медичної літератури та галузі; англійські тексти інструкцій до лікарських засобів Cardioace Max, Diabetone Plus, Dynarex Triple Antibiotic Ointment, Mupirocin topical, Neosporin, Nurophen Forte; рекомендації з проходження медичного огляду Instructions for Preparations of Medical Checkup Programs, з яких за допомогою методу суцільної вибірки було відібрано для опрацювання 255 термінів.
- 4. Перелік завдань, які потрібно розробити:**
  - проаналізувати медичну професійну лексику в сучасній англійській мові;
  - визначити поняття та сутність словотвору та його особливості;
  - описати шляхи творення медичної термінології в мові;
  - перекласти фрагменти статей, що містять медичну термінологію;
  - сформулювати рекомендації щодо перекладу медичних неологізмів українською

мовою;

- систематизувати перекладацькі трансформації передачі медичної термінології з англійської українською мовою.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН І ГРАФІК ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

Назва етапів написання дипломної роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
Аналіз наукових першоджерел за темою і складання бібліографії	Березень 2023 р.	<i>виконано</i>
Написання теоретичного розділу роботи (розділ 1)	Квітень – травень 2023 р.	<i>виконано</i>
Добір фактичного матеріалу за темою дослідження	Червень – липень 2023 р.	<i>виконано</i>
Аналіз дібраного мовного матеріалу	Вересень 2023 р.	<i>виконано</i>
Апробація дослідження шляхом участі у конференціях та проведення наукових семінарів	Жовтень – листопад 2023 р.	<i>виконано</i>
Проведення перекладацького аналізу об'єкта дослідження.	Листопад 2023 р.	<i>виконано</i>
Написання практичного розділу роботи	11 – 30 листопада 2023 р.	<i>виконано</i>
Захист переддипломної практики (укладання глосарію термінів)	17 листопада 2023 р.	<i>виконано</i>
Написання Вступу і Висновків дослідження, подання завершеної кваліфікаційної роботи науковому керівнику для попереднього читання.	1 грудня 2023 р.	<i>виконано</i>
Попередній захист кваліфікаційної роботи і подання чорнового варіанту кваліфікаційної роботи магістра на кафедру	7 грудня 2023 р.	<i>виконано</i>
Подання кінцевого варіанту кваліфікаційної дипломної роботи на кафедру	15 грудня 2023 р.	<i>виконано</i>
Оформлення документації (відгуки, рецензії, висновок керівника, результати перевірки на антиплагіат)	15 грудня – 22 грудня 2023 р.	<i>виконано</i>
Підготовка презентації до захисту кваліфікаційної роботи, допуск завідувачем кафедри до захисту	18 – 22 грудня 2023 року	<i>виконано</i>
Захист кваліфікаційної роботи магістра	26 – 30 грудня 2023 р.	<i>виконано</i>

Студент

_____ (підпис)

Валерія ГІЛЕВИЧ

_____ (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Євген ДОЛИНСЬКИЙ

_____ (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Консультант розділів роботи

_____ (підпис)

Євген ДОЛИНСЬКИЙ

_____ (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено зав. кафедри

_____ (підпис)

Юлія БОЙКО

_____ (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Анотація

Гілевич В. О. Медична термінологія: продуктивні способи утворення та перекладу

Переклад медичної термінології ставить складну задачу, так як більшість термінів містять риси, які майже не можливо відтворити у вторинному тексті адекватно. Детально дослідивши питання способів творення медичних термінів та їх перекладу, було визначено, що афіксація, синонімія, метафора досить часто вживають при утворення термінів. Через відмінності синтаксису англійської та української мов, основою та невід'ємною частиною при їх перекладі є трансформації.

Ключові слова: словотвір, термінологія, медичний дискурс, медичні терміни, переклад медичної термінології.

У цій роботі вивчається поняття словотворення, як одного із видів утворення термінології, лексико-семантичні особливості медичної термінології, шляхи та способи передачі медичних термінів з англійської мови на українську за допомогою лексичних трансформацій.

Актуальність дослідження обраної теми обумовлена розвитком медичної сфери. Через пандемію інфекційної хвороби COVID-19, наслідки боєвих дій призвели до суттєвої зміни у стилі життя, поведінці та навіть способах комунікації між людьми у всьому світі. Головним завданням перекладача є досягнення максимальної точності перекладу медичних термінів в текстах різних жанрів.

Метою дослідження є вивчення особливостей словотворення та функціонування медичної термінології, визначення способів творення медичних термінів та їх передачі українською мовою, розробка рекомендацій з їх перекладу.

Об'єктом дослідження є медичні терміни, їх структурні, лексичні та

семантичні особливості.

Предметом дослідження є способи словотвору та особливості прийомів перекладу англомовної медичної термінології.

Матеріалом для дослідження слугували статті з журналів медичної літератури та галузі; англомовні тексти інструкцій до лікарських засобів Cardioace Max, Diabetone Plus, Dynarex Triple Antibiotic Ointment, Mupirocin topical, Neosporin, Nurophen Forte; рекомендації з проходження медичного огляду Instructions for Preparations of Medical Checkup Programs, з яких за допомогою методу суцільної вибірки було відібрано для опрацювання 255 термінів.

Методи дослідження. порівняльний перекладознавчий аналіз оригіналів та їх перекладів, описовий метод (класифікація медичної документації та узагальнення зібраного матеріалу), метод словникових дефініцій, лінгвокультурологічний, компонентний та контекстуальний аналізи.

У першій частині дослідження увага фокусується на теоретичних аспектах словотворення та творення медичної термінології. Визначається поняття словотвору та роль термінології у медичному дискурсі. Описуються типи та шляхи створення спеціалізованих термінів; описується лексико-семантична структура сучасних термінів.

Практична частина містить аналіз власного перекладу 255 медичних термінів, аналізується використання лексико-граматичних трансформацій та методів їх перекладу. Досліджуються утворення медичних термінів та способи їх перекладу, а саме: афіксація як спосіб творення медичних термінів, явище метафори у медичному перекладі, характеризуються особливості перекладу медичних термінів-епонімів. У розділі наводяться приклади видів, стилів та методів перекладу медичних абревіатур. Описується та статистично підтверджується використання лексичних трансформацій при перекладі медичної термінології.

Найпоширенішими в термінології медицини виявились терміни-аббревіатури, які вживаються у великій більшості медичних текстів та медичній документації. Найчастіше при їх перекладі використовується метод створення нового українського скорочення.

Найпродуктивнішими лексичними трансформаціями при перекладі виявилися: калькування, транслітерація та транскодування.

Summary

Translating medical terminology poses a complex task, as most medical terms contain features that are nearly impossible to accurately reproduce in the target text. After thorough research into the creation and translation of medical terms, it was determined that affixation, synonymy, and metaphor are frequently used in term formation. Due to syntactic differences between English and Ukrainian, transformations are essential and integral in their translation process.

Keywords: word formation, terminology, medical discourse, medical terms, translation of medical terminology.

This paper studies the concept of word formation as one of the types of terminology formation; the lexical and semantic features of medical terminology, ways and means of transferring medical terms from English into Ukrainian through lexical transformations.

The relevance of the study of the chosen topic is due to the development of the medical field. Due to the COVID-19 pandemic, the consequences of hostilities have led to a significant change in lifestyle, behaviour, and even the way people communicate around the world. The main task of a translator is to achieve maximum accuracy in the translation of medical terms in texts of various genres.

The purpose of the study is to describe the peculiarities of word formation and

functioning of medical terminology, to determine the ways of creating medical terms and their transmission into Ukrainian, and to develop recommendations for their translation.

The object of research is medical terms, their structural, lexical and semantic features.

Subject of this study is the methods of word formation and peculiarities of using translation techniques for English-language medical terminology.

The material for the study was based on scientific publications, as well as analyzed and translated terms (255) obtained as a result of the author's own research English-language instructions for medicinal products, medical examination guidelines: Cardioace Max, Diabetone Plus, Dynarex Triple Antibiotic Ointment, Instructions for Preparations of Medical Checkup Programs, Mupirocin topical, Neosporin, Nurophen Forte.

Methods of research comparative translation analysis of the originals and their translations, descriptive method (classification of medical documentation and generalization of the collected material), method of dictionary definitions, linguistic and cultural, component and contextual analyses.

The first part of the study focuses on the theoretical aspects of word formation and the creation of medical terminology. The concept of word formation and the role of terminology in medical discourse are defined. The types and ways of creating specialized terms are described; the lexical and semantic structure of modern terms is described.

The practical part contains an analysis of the author's own translation of 255 medical terms, analyzes the use of lexical and grammatical transformations and methods of their translation. The formation of medical terms and methods of their translation are studied, namely: affixation as a way of creating medical terms, the phenomenon of metaphor in medical translation, and the peculiarities of translating

medical eponyms. The chapter provides examples of types, styles and methods of translation of medical abbreviations. The use of lexical transformations in the translation of medical terminology is described and statistically confirmed.

The most common terms in medical terminology are abbreviations, which are used in the vast majority of medical texts and medical documentation. Most often, the method of creating a new Ukrainian abbreviation is used in their translation. The most productive lexical transformations in translation were: calquing, transliteration and transcoding.

ЗМІСТ

ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ СЛОВОТВОРЕННЯ ТА ТЕРМІНОЛОГІЇ У СУЧАСНІЙ МОВІ	15
1.1. Визначення поняття словотвору та його особливостей	15
1.2. Шляхи творення термінології у мові.....	24
1.3. Характеристика і лексико-семантична структура сучасних термінів	28
1.4. Застосування термінології у медичному дискурсі.....	31
1.5. Синонімічні форми у медичній термінології.....	37
Висновки до Розділу 1	41
РОЗДІЛ 2. ПОШИРЕНІ СПОСОБИ ТВОРЕННЯ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ТА ТИПИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ	44
2.1. Афіксація як спосіб творення медичних термінів	44
2.2. Явище метафори у медичному перекладі	47
2.3. Особливості перекладу медичних термінів-епонімів.....	52
2.4. Види, стилі та методи перекладу медичних абревіатур	57
2.5. Використання лексичних трансформацій при перекладі медичної термінології	66
Висновки до Розділу 2	74
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	77
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Словотворення є важливою частиною мовної системи, оскільки дозволяє мові адаптуватись до змін у соціальному, культурному і технологічному середовищі. Вивчення словотворення допомагає розуміти механізми формування нових слів і розширювати лексичні навички для більш ефективного використання мови. Дослідження продуктивних способів словотворення в англійській мові є актуальним, оскільки воно розкриває механізми та принципи формування нових слів. Розуміння цих механізмів допомагає покращити вивчення мови, розвивати лексичні навички та підвищувати мовну компетенцію у різних сферах життя.

Що стосується термінології, яка в більшості створена завдяки словотвору, поняття термінологія та термін з часом набуває поширення й важливого значення у мовознавстві. Вивчення поняття медичної термінології є досить актуальним питанням, яке досліджує багато вчених. Сучасна медична термінологія – досить неоднорідне за своїм складом і функціями явище. З одного боку, медичні терміни мають ефект обміну інформацією у професійній сфері, з іншого боку, ядро цих слів відображає особливості картини етнічних мов у світі.

Існуюча термінологія медицини постійно змінюються та вдосконалюється. Через вплив різноманітних процесів, які відбуваються у мові. Під впливом не лише цих явищ, а й розвитку самої медицини, які взагалі відбуваються в суспільстві. Словотвір активно досліджувався такими вченими, як І. Ковалик, І. Цибова, О. Земська, та іншими.

Актуальність обраної теми є беззаперечною, адже розвиток медичної сфери, пандемія інфекційної хвороби COVID-19, наслідки боєвих дій призвели до суттєвої зміни у стилі життя, поведінці та навіть способах комунікації між

людьми у всьому світі. Безперечно мовна система не могла не відреагувати на нові виклики, оскільки низка явищ і дій медичної сфери потребують чітких та конкретних назв щоб повідомлення про важливі медичні явища, винаходи, речі, діагнози, лікування або дії не були двозначними. Актуальність дослідження способів словотвору сучасної медичної термінології полягає в інтересі науковців до медичної термінології, пов'язаної з пандемією COVID-19, військової медицини та перекладом цих термінів в текстах різних жанрів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри германської філології та перекладознавства «Проблеми лексико-граматичної семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі».

Об'єктом дослідження є медичні терміни, їх структурні, лексичні та семантичні особливості.

Предметом данного дослідження є способи словотвору та особливості прийомів перекладу англomовної медичної термінології.

Мета роботи – вивчення особливостей словотворення та функціонування медичної термінології, визначення способів творення медичних термінів та їх передачі українською мовою, розробка рекомендацій з їх перекладу.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- проаналізувати медичну професійну лексику в сучасній англійській мові;
- визначити поняття та сутність словотвору та його особливості;
- описати шляхи творення медичної термінології в мові;
- перекласти фрагменти статей, що містять медичну термінологію;
- сформулювати рекомендації щодо перекладу медичних неологізмів українською мовою;
- систематизувати перекладацькі трансформації передачі медичної термінології з англійської українською мовою.

Матеріалом для дослідження слугували статті з журналів медичної літератури та галузі; англomовні тексти інструкцій до лікарських засобів Cardioace Max, Diabetone Plus, Dynarex Triple Antibiotic Ointment, Mupirocin topical, Neosporin, Nurophen Forte; рекомендації з проходження медичного огляду Instructions for Preparations of Medical Checkup Programs, з яких за допомогою методу суцільної вибірки було відібрано для опрацювання 255 термінів.

Методи дослідження: порівняльний перекладознавчий аналіз оригіналів та їх перекладів, описовий метод (класифікація медичної документації та узагальнення зібраного матеріалу), метод словникових дефініцій, лінгвокультурологічний, компонентний та контекстуальний аналізи.

Основні положення, що виносяться на захист:

1. Визначення певних особливостей творення українських медичних термінів, які найчастіше обумовлені провідною роллю інтернаціональних словотвірних формантів греко-латинського походження у формуванні медичної терміносистеми.

2. Більшість нових слів надходить в англійську мову за допомогою продуктивних способів словотвору: словоскладання, телескопії, афіксації, абрєвіації, акронімізації, конверсії.

3. Спосіб перекладу українською мовою певною мірою залежить від структурно-семантичних особливостей терміна, від його походження і від способу його словотвору.

4. У перекладацькій традиції калькування, експлікація, транскодування є найбільш ефективними способами передачі англійських медичних термінів на українську мову, вони також знаходять застосування в передачі лексичних одиниць, які поповнюють лексичний склад англійської мови через способи словотвору.

Наукова новизна роботи полягає в описі способів перекладу медичної

термінології, яка має тенденції до постійного оновлення внаслідок продуктивних способів словотвору, а також спробою розв'язання проблеми українського медичного перекладу у сфері стандартизації вітчизняної медичної термінології.

Теоретичне значення дослідження. Результати дослідження становлять внесок до теорії англо-українського перекладу та доповнюють часткову теорію медичного перекладу

Практична цінність дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути враховані і використані для:

а) розв'язання актуальних проблем двомовної комунікації, що сприятиме забезпеченню належного рівня сумісності медичної термінології з країнами Північної Америки та Європейського союзу;

б) практичних рекомендацій медичним перекладачам, що залучаються до міжнародного співробітництва;

в) для підготовки освітніх спецкурсів з теорії та практики медичного перекладу, укладання посібників, словників медичної лексики.

Апробація роботи. Основні положення дослідження були апробовані на V Міжнародній студентській науковій конференції: «Теоретичне та практичне застосування результатів сучасної науки» м. Рівне, 27 жовтня, 2023 рік, в рамках участі було опубліковано тези доповіді на тему: Основні лексичні характеристики англomовної медичної термінології. Також були опубліковані тези на тему: Проблематика перекладу термінів у медичному дискурсі, що опубліковані у збірнику наукових праць студентів і молодих вчених кафедри германської філології та перекладознавства Хмельницького національного університету.

Структура роботи: робота складається із вступу, двох розділів, підрозділів та висновків до них, загальних висновків та списку використаних

джерел. Основний зміст дослідження викладено на – 65 с. Повний обсяг дослідження – 82 с.

У **вступі** визначається актуальність, мета та завдання дослідження, розкривається наукова новизна, теоретичне та практичне значення дослідження, зазначаються методи дослідження та використаний матеріал.

У **першому розділі** «Теоретичний аспект словотворення та термінології у сучасній мові» визначається поняття словотвору та термінології; описуються типи та шляхи створення спеціалізованих термінів; описується лексико-семантична структура сучасних термінів. У розділі наводяться приклади: перекладів лексико-семантичних особливостей медичних документів, синонімічних форм у медичній термінології, характеризуються особливості використання термінології у медичному дискурсі.

У **другому розділі** «Поширені способи творення медичних термінів та типи їх перекладу» досліджуються утворення медичних термінів та способи їх перекладу, а саме: афіксація як спосіб творення медичних термінів, явище метафори у медичному перекладі, характеризуються особливості перекладу медичних термінів-епонімів. У розділі наводяться приклади видів, стилів та методів перекладу медичних абревіатур. Описується та статистично підтверджується використання лексичних трансформацій при перекладі медичної термінології.

У **загальних висновках** наводяться результати проведеного дослідження та формулюються основні висновки виконаної роботи.

Перелік використаних джерел нараховує 50 праць зарубіжних та вітчизняних вчених, 3 джерела довідкової літератури, джерел ілюстративного матеріалу – 7 одиниць. та додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ СЛОВОТВОРЕННЯ ТА ТЕРМІНОЛОГІЇ У СУЧАСНІЙ МОВІ

1.1. Визначення поняття словотвору та його особливостей

Мова знаходиться в стані постійного розвитку, який складається з окремих мовних процесів, в тому числі і процес утворення нових слів. Цей процес має назву «словотвір». Словотвір займає важливе місце не тільки в граматиці англійської мови, а й у лексикології, фонетиці та інших лінгвістичних науках.

Основні способи словотворення в сучасній англійській мові: **аффіксація, конверсія та словоскладання (абревіація)** – використовуються і використовувалися у мові протягом багатьох років. Проте не всі з них використовуються в однаковій мірі, і питома вага кожного способу у словотвірному процесі є неоднаковою.

Найбільш актуальна в даний час проблема продуктивного словотвору. Такий спосіб як словоскладання дає основну кількість новоутворень. Вивчення продуктивних способів створення нових слів буде більшою мірою сприяти виявленню зовнішніх і внутрішніх законів, а також тенденції розвитку словотворчих процесів в мові. У створенні нових слів словотворчі способи і засоби володіють різною активністю [4, с. 37].

Словотвір є одним із окремих розділів мовознавства, який почав формуватись в 40–50-х роках ХХ-го століття і має багато праць таких вчених, як І. Ковалик, І. Цибова, О. Земська та інших.

В англійській та українській мовах є такі способи словотвору: морфологічний – це творення слів за допомогою афіксів, морфологосинтаксичний – це утворення складних слів, лексико-синтаксичний,

лексико-семантичний – це вживання вже існуючих слів у новому значенні та деривація.

Творення нових слів відбувається на базі уже існуючих. Те слово, яке є базою для створення називають **твірним**. Утворення нових слів може відбутись багатьма способами, одним із них є додавання афіксів (префікс, суфікс). В англійській мові афікси це не лише засіб творення нових значень слів, також з їх допомогою утворюють нові частини мови. Англійська мова є аналітичною, тому афіксальний спосіб слугує ще й для поєднання слів у реченні. Якщо розглянути детальніше способи творення, можна побачити їх особливості:

Суфіксальний спосіб – це спосіб творення слів за допомогою словотворчих суфіксів. Суфікси можуть бути:

1) **Іменникові**, утворюються такими способами: $N+al=Adj$, $N+ed=PII$, $N+ic=Adj.$, $N+ing=PI$, $N+less=Adj.$ (де $Adj.$ – Adjective – прикметник, PII – Participle II – дієприкметник);

2) **Прикметникові**: $Adj.+ness=N$, $Adj.+ty=N$, $Adj.+ly=Adv.$ ($Adv.$ – Adverb прислівник);

3) **Дієслівні**: $V+ing=PI$, $V+er=N$ (N – Noun (іменник), V – Verb (дієслово), PI – Participle I – дієприкметник).

Префіксальний спосіб – це створення слів шляхом додавання словотворчих префіксів. Вони можуть бути:

1) **Дієслівні**, мають такі моделі: $over+V=V$, $re+V=V$, $de+V=V$, $out+V=N$;

2) **Прикметникові**: *non-* (homogeneous – однорідний, non homogeneous differential equation – неоднорідне диференціальне рівняння); *bi-* (focal – центральний, фокусний, bifocal – двофокусний).

3) **Іменникові**: $inter+N=N$, $mid+N=N$, $un+N=V$, $bi+N=N$, $co+N=N$ [4, с. 164].

Варто наголосити, що морфологічний спосіб словотвору, окрім афіксального також є кілька не менш важливих підтипів, а саме:

Блендинг або контамінація – одна з найпродуктивніших форм словотвору.

Це можна зрозуміти з прикладів: *hurry* «поспішати» змішується з *bustle* «поспішати», дає слово *hustle* «блищати» + *glimmer* «іскритися» = *shimmer*. *Jump* + *bounce* = *jounce*; *smoke* + *fog* = *smog*.

Смог – це назва туману, змішаного з димом.

Звукозміна, чергування – це чергування етимологічних голосних. *blood–bleed–* або кореневого приголосного– *seek–search*. У сучасній англійській мові це є непродуктивним типом словотвору.

Словоскладання – продуктивний спосіб творення нових слів шляхом поєднання двох або більше основ в одне ціле: *black* + *board* = *blackboard*, *text* + *book* = *textbook*.

Чергування наголосу. Значна частина іменників та дієслів, іноді – прикметників, запозичених із романських мов або утворених на їх матеріалі, має подвійний або розрізнявальний наголос. При цьому іменникова словоформа має наголос на першому складі, а дієслівна – на другому, наприклад: *'accent – toac'cent*, *'desert – tode'sert*, *'export – toex'port*.

Зворотний словотвір – це процес, у якому деривація нових слів відбувається шляхом втрати афікс. При цьому відбувається перетворення морфеми структури слова. Тому що для англійської мови є характерне співвідношення дієслова та іменника на позначення виконавця дії із суфіксом *er*: *speak – speaker*, *work – worker* [31, с. 86].

Подвоєння – з подвоєнням основи чи римування комбінацій, які утворюються шляхом повторення тієї ж самої основи: *ack-ack*, *go-go*. Але при

цьому подвійні форми часто мають фонетичне чергування голосного, або і голосних, і приголосних, наприклад: *artsy – craftsy, jelly – belly, sappy – happy*.

Звукова імітація – це явище словотвору, яке сягає найдавніших часів розвитку мовлення загалом. Звідси звуконаслідувальні слова є вмотивовані відтворенням природних звуків, тобто значна кількість звуконаслідувань співвідноситься із звуками комах, тварин, птахів: *tobark, tobow-bow, tohonk*.

Також в творенні слів особливе місце займає **конверсія** – загалом конверсія полягає у зміні синтаксичної категорії слова, без зміни його форми – це є дериґаційний процес, який вживається коли слово одного типу, набувають характеристик іншого виду, без зміни основної форми.

Говорячи про коверсію, як про перехід між частинами мови, ми часто стикаємося з певними труднощами. По-перше, яку частину мови слід вважати джерелом (особливо у випадку службових слів). Крім того, зміна частин мови сама по собі є процесом, відірваним від реальності. Це тому, що одна частина мови не змінюється на іншу частину мови сама по собі.

Конверсію, як явище досліджувало багато вчених таких як: Х. Марчанд, Б. Ільїш, Г. Світ, О. Есперсен та інші. Проте усі дослідники пропонують різні визначення до терміну конверсії: кореневе творення, заміна, дериґація.

Конверсія – це не лише високопродуктивний процес, що породжує нову лексику, а й явище, яке не має собі рівних за розмаїттям альтернативних термінів для його позначення та опису. Цей спосіб словотвору притаманний багатьом мовам, але особливо поширений він у англійській мові. Напевно через те, що англійська мова майже не має морфологічних частин мови [17, с. 23-24].

Г. Кеннон стверджує, що конверсії є досить продуктивними. Лише 4% нових одиниць зареєстровані. Наші дослідження показують, що частка англійських слів, яка є утворена шляхом конверсії досі продовжує зростати. Найважливішою причиною цього є те, що в англійській мові дуже мало морфем,

які представляють частини мови або взагалі не розрізняються за допомогою афіксів, які утворюють слова. Вони розрізняються за допомогою словотворчих афіксів [42, с. 412].

Конверсія під різним баченням має різні перспективи та право існування. Якщо взяти до уваги думку Е. Круїсінга, то він вважав, що конверсія – це процес, де слово приймає на себе функції, якими не володіє, до прикладу: *the British* (прикметник) → *the British* (іменник): *It's a tough market for the British to try to take a slice of.* У цьому прикладі прикметник вжитий у ролі іменника [48, с. 105].

Деякі вчені стверджують, що такі слова об'єднані дереваційним зв'язком, проте у такому випадку більшість змін, які стосуються частин мови є певним афіксом. Рішення цієї проблеми окремі лінгвісти вбачають у використанні так званого нульового афіксу, тобто афіксу, який не вимовляється, для пояснення відмінностей між двома омофонами, які виконують різні функції. Проте інші вчені використовують термін семантичний зсув, який в більшості є синонімом до конверсії.

Терміни, які вжиті для позначення конверсії-описують процес, де лексична одиниця набуває інших синтаксичних функцій, наприклад: *It was an absolute brute but eventually I did manage to **dig** it all out. You'd better go along and have a bit of a **dig** first.* (дієслово змінюється на іменник); *We each had to sit in our own **chair**. I was invited to **chair** one session last week.* (Іменник змінюється на дієслово).

Іменники, які походять від прикметників утворюючись внаслідок конверсії характеризуються симетричність синтаксичних та морфологічних засобів. Якщо поглянути на приклади, можна побачити, що усі вони мають риси іменників: поєднуються з обома оригіналами, прикметниками, займенниками, числівниками, також у них є форми однини та множини: *the true gambler's urge*

to lose is as strong as and not ultimately separable from its opposite. If opposites attract, Couples and Faldo should be the best of pals (в першому випадку виділене слово має значення прикметника, у другому – іменника).

Більшість мовознавців характеризують конверсію, як морфолого-синтаксичний спосіб творення нових слів, шляхом заміни парадигми слова твірної основи і додавання притаманних йому характерних рис із рисами тієї частини мови, до якої відноситься похідне слово. Проте, не рідко граматична категорія та суть її конвертованих слів не завжди усвідомлюється точно, тому і виникає потреба аналізу контексту.

Фонетично низка дієслів та іменників має збіг, тобто той самий корінь, а втрата інфінітивного суфіксу це причина появи моделі конверсії як словотворчої. І в подальшому утворилися нові дієслова від іменників та іменники від дієслів. Створені вони були таким чином: *work- to work, walk- to walk, answer- to answer*. Таким чином був покладений початок явищу, яке стали називати **конверсія** [40, с. 13-14].

Ще один із засобів словотворення – є **словоскладання**. Словоскладання – це один із найважливіших способів збагачення мови. Це одне із найдавніших способів словотвору, яке зберегло в англійській мові продуктивність до сьогоднішнього дня. Завдяки йому, мова поповнює свій словниковий склад й удосконалює свій устрій. Словоскладання має значний вплив на мовну лексику та тісно пов'язане з граматиною.

Визначення складного слова викликає великі труднощі. Він має два чітких значення. Перше – для вираження процесу утворення нових слів у мові. Друге – цей термін позначає розділ науки, який займається питанням утворення нових лексичних одиниць.

Особливо важливо те, що англійська орфографія послідовно закріплює деякі словотворчі процеси. Тому слова типу *to break through* при конвертації в

іменники пишуться разом: *a break through*. Морфологічна ознака становить морфологічну єдність складного слова, на відміну від словосполучення, тому що в складних словах поєднуються морфологічно неоформлені основи. Проте морфологічне оформлення англійського слова представлено дуже звужено. Можна зробити висновок, що ця ознака може бути застосована лише для обмеженого числа типів складних слів.

Для деяких типів складних слів показником цільності може бути зворотній порядок проходження компонентів. Це відноситься до слів із другими компонентами, які виражені прикметником або дієприкметником, до прикладу: *oil-rich, man-made*. А у синонімічних словосполученнях порядок слів був би такий: *rich in oil, made by man*.

Словоскладання формується за формулою *основа слова+основа слова*, що утворює те саме складне слово. До прикладу: *space+ship = spaceship; black+board = blackboard*. Якщо взяти, до прикладу, О. Єсперсен, що у своїй книзі *A Modern English Grammar* виділяє наступне: перший компонент може означати *суб'єкт*, це до прикладу: *засіб, інструмент: gunshot; місце: garden-party, air-mail; суб'єкт: sunrise, earthquake; об'єкт: dogshow* [47, с. 256].

Складні іменники можна представити за наступними типами: *іменник+іменник – waistline, toothbrush, night-school*. Слова, які утворюються за цією моделлю – це іменники. Такий тип охоплює слова з підрядними та сурядними зв'язками, слова, компоненти яких перебувають у відносинах додатка. А словах з підрядним зв'язком можуть мати семантичні зв'язки.

Ще один із типів – це: *прикметник+іменник: green-room, blackboard*. Це утворення складних іменників. Розділення складного слова даної моделі і словосполучення, що складається із прикметника та іменника, виробляється на підставі ознак цільностворення, а саме: орфографічного— тобто написання

разом та фонетичного – об'єднання наголосу. Окрім цих категорій застосовується також і семантичні зв'язки [47, с. 258].

У висновку даного питання можна сказати що словоскладання – це також важливий засіб мови та вони мають велике значення у процесі поповнення словникового складу мови та створюють нові поняття і явища.

Абревіація також являється одним із способів словотворення у мові. Відомо, що абрєвіатури почали активно вживатись у мові на початку ХХ століття. Спочатку їх використовували лише при письмі, а надалі й у мовленні. Їх виникнення обумовлене тим, що суспільства почало швидко розвиватись у політичній, економічній, культурній сферах життя та це супроводжувалось збільшенням потоку інформації та пришвидшенням темпу життя.

Абревіація, є особливий спосіб словотворення, спрямована саме на утворення більш коротких, порівняно із вихідними структурами синонімічних номінацій [26].

Особливості абрєвіацій досліджували вітчизняні та закордонні лінгвісти. Вони висвітлювали аспекти, які пов'язані не тільки з розробкою загальних питань абрєвіації, але й більш широкі проблеми та теорії абрєвіації і словотвору. Це В. Волошин, О. Мацько, В. Борисов, Г. Вовк, О. Денисюк, І. Штерн, Р. Уельз, О. Есперсен та інші.

Сучасні дослідники неоднозначно тлумачать поняття «абрєвіація» та «абрєвіатура» у словотворі. Абрєвіація об'єднує два процеси: перший – це об'єднання скорочених компонентів в одне єдине ціле, тобто складання. Другий – це процес словотворення та зв'язане із ним поняття «спосіб словотворення», яке застосують науковці.

Практичне застосування абрєвіацій проявляється у скороченні довгих мовних формул та у об'єднанні їх у семантичну єдність, тобто абрєвіатуру. Це порівняно новий спосіб словотворення, проте є досить продуктивний. Це

пояснює те, що зараз серед неологізмів – значна кількість саме аббревіатур [26, с. 93-95].

Згідно із словниковим визначенням, «аббревіатура – це іменник, який складається з усічених слів, що входять у вихідне словосполучення, або з усічених компонентів вихідного складного слова». Аббревіатури можна поділити на такі основні типи:

– **складноскладовий**, тобто зрощення, вставки, накладки, частково скорочені складні слова.

– **складовий** – це синкопа, апокопа, афerezис та ущільнення;

– **ініціальний**, тобто акроніми, буквенні, ініціальні-складової, ініціальні-немов (ініціал чи ініціали + слово).

Аббревіатури галузі освіти, які у своїй більшості є *ініціалізмами* та які, на думку С. Чокера, являються окремим типом аббревіації. Наприклад, у використанні початкових букв іменника або у виразу в якості аббревіатури для нього кожна буква виражається окремо, тобто BBC, RSPCA, RSVP [19, с.124-127]. Класифікація способів вживання аббревіатур (Див. Додаток А, табл. 1).

Скорочення відіграють важливу роль у формотворенні словотвору та стала одним із найбільш продуктивних способів поповнення словникового запасу багатьох мов.

Отже, можна зробити висновок, що дериваційні процеси, які відбуваються у самій лексиці є прикладом взаємодії лексичного та словотвірного рівнів мови, що є аргументом для доказу саморозвитку мови та визнання словотвору. Установлено, що основними способами словотвору є конверсія, аффіксація, та словоскладання або аббревіація, хоч використовуються вони не в однаковій мірі, проте кожен із них відіграє важливу роль у творенні слів.

1.2. Шляхи творення термінології у мові

Під **термінологією** мають на увазі сукупність термінів, які використовуються в тій чи іншій сфері наукового знання або в професійній діяльності для позначення фахових понять. Основні критерії для розрізнення терміна є зв'язком наукового поняття та високого рівня логічного зв'язку із іншими термінами або певною науковою діяльністю. Сучасна термінологія – це є стабільна та закріплена традицією лексико-семантична система, яка перебуває у стані безперервного руху, поступового вдосконалення. Розвиток термінології є зумовлений суспільно-політичним, фаховим та мовним факторами. У межах когнітивного термінознавства поняття “терміносистема” розглядається як сконструйована система одиниць, яка віддзеркалює процеси категоризації та концептуалізації фрагментів наукового знання або ж професійної діяльності фахівців у певній сфері.

З лінгвістичної точки зору поняття **термінологія** та **термін** бере свій початок у XIX ст. та набуває поширення й важливого значення у мовознавстві. У мовознавстві існує два погляди на суть термінології: її або виводять за межі літературної мови, або ж вона вважається специфічним шаром літературної лексики. Уявлення про термін з роками змінювалось. Н. Непийвода, І. Ковалик вважали терміни **особливим словом**. А. Д'яков, Т. Кияк, О. Покровська ж мали іншу думку та вважали термін **словом в особливій функції**.

Якщо акцентувати увагу на принципових розбіжностях між аналізованими поняттями, можна відзначити, що термінологія формується поступово, разом із відповідною галуззю знань та системою її понять, і не є закінченою системою; про терміносистему говорять лише тоді, коли система

понять у відповідній галузі вже сформувалась, а її термінологія пройшла етапи унормування, впорядкування та лексикографічної обробки [25, с. 33-34].

Вчені по-різному ставляться до запозичення термінології. Деякі термінологи, так звані пуристи, заперечують необхідність запозичення термінів з інших мов, але пропонують створювати терміни з власних мовних джерел (такі спроби робилися в німецькій, чеській, українській мовах, у 20-х роках 20 століття), але на практиці це далеко не завжди працює.

Інші вчені вважають запозичення об'єктивною реальністю мовного життя, але вважають, що частка іншомовних слів у термінології не повинна перевищувати 15%, оскільки більше запозичення призведе до втрати обличчя нації. Обмеження вживання запозичених слів за власними термінами – *винагорода* – *дослідження*; *скорочення* – *інфляція (національної валюти)* і паралельне вживання запозичених слів з однаковим значенням з кількох мов *прийняти* (лат.) – *ящик* (нім.); *giro* (італ.) – *індосамет* (нім.); *переоцінювати* (франц.) – *переоцінювати* (лат.).

Оскільки термін являється словом в особливій функції, то у кожній терміносистемі він має своє чітке значення, хоча й утворюватися може за однією моделлю. “Термінологічна система кожної галузі науки чи техніки, відображаючи певну систему понять цієї галузі, сама має систематизувальні властивості і цим самим діє як систематизувальний чинник на наукові поняття” [23, с. 245].

Українська наукова мова має давні традиції термінотворення, її терміносистеми формуються на основі власної мови, засвоюючи вже напрацьоване. Співвідношення між національним і інтернаціональним було і залишається основою в концептуальному підході до терміногенерації. Терміносистема характеризується такими інноваційними прийомами:

1) **морфологічний спосіб** (за відповідними моделями словотворення);

2) **семантика**, яка здійснюється шляхом розвитку спеціальних значень у словах природної мови;

3) **різні типи запозичень** (словотвір і семантичне відстеження).

Наукові терміни українською мовою утворюються так:

1. Вторинна номінація — використання наявного в мові слова для найменування наукового поняття: споживчий візок, водяний знак, власний заголовок, ритмічна структура книги, друкарський атлас, чиста конкуренція, відчуження, ринок праці. Це найдавніший спосіб термінотворення.

2. Словотвір – утворення термінів за допомогою префіксів (надвиробництво, суперпозиція), суфіксів (маркування, стирання, інверсія), додавання слів і основ (адресно-календарний, гальвано-технічний, літературознавчий, державна монополія, матеріаломісткість).

3. Синтаксис– використання виразів для найменування наукових понять: джерельна інформація, первинні тексти, наукові публікації, загальні елементи, зустрічні позови, державні замовлення, відсутність капіталу країни.

4. Запозичення– назва наукового поняття з іншомовним словом: контроль, важіль, буржуазний, народний.

Термінологія являється частиною лексичного складу мови, тому така має деякі відмінності від іншої лексики. Сучасні лінгвісти висувають наступні вимоги до терміна: 1. Відповідність правилам і нормам певної мови. 2. Дефінітивність (одне чітке визначення). 3. Відносна незалежність від контексту. 4. Систематичність. 5. Точність. 6. Стислість (по можливості). 7. Експресивна нейтральність. 8. Милозвучність. 9. Однозначність [7, с.12-13].

А основними ознаками, за якими можна можна виділити терміни у складі спеціальної лексики є: 1) специфічність використання (кожний термін належить до спеціальної галузі знань); 2) дефінійованість (наявність наукової дефініції); 3) точність значення (що встановлюється дефініцією); 4) функція називання

поняття; 5) контекстуальна стійкість; 6) стилістична нейтральність; 7) конвенційність; 8) номінативний характер (термін – це зазвичай іменник або словосполучення на основі іменника); 9) езотеричність (точне значення терміна відоме лише спеціалістам); 10) відтворюваність у мовленні.

Термінологічні системи у галузях взаємодіють і мають спільну термінологічну базу. Існує не ізольована термінологічна система, а уніфікована термінологія на міждисциплінарному рівні, пов'язана з нормами сучасних мов.

Залежно від рівня спеціалізації терміни поділяються на три групи:

1. **Загальнонаукові терміни** використовуються в більшості галузевих термінів, наприклад: система, тенденція, закон, концепція, теорія, аналіз, синтез тощо. Слід зазначити, що значення таких термінів можуть бути визначені в рамках даного терміну: мовна система, правила мелодики, теорія походження мови. До цієї категорії також відноситься загально-технічна термінологія.

2. **Міждисциплінарні терміни** – це терміни, що використовуються в кількох споріднених або навіть віддалених областях (економічні науки мають спільні терміни з соціальними науками, природничими науками).

3. **Вузькоспеціальні терміни** – це слова чи вирази, що представляють поняття, які відображають специфіку певної галузі [5, с. 56].

Отже, можна зробити висновок, що термінологія вміщає у собі велику кількість галузей, у якій вона використовується та до сьогодні є однією з найдосліджувальних та актуальних систем. Терміни можна поділити на три групи: загальнонаукові міждисциплінарні, вузькоспеціальні, а сама терміносистема характеризується морфологією, семантикою і запозиченнями.

1.3. Характеристика і лексико-семантична структура сучасних термінів

Сучасна українська термінологія являє собою відносно стабільну, закріплену традицією лексико-семантичну систему, яка перебуває у стані безперервного руху та поступового вдосконалення.

У мовознавчій літературі існують **два** погляди на розташування термінології у сучасній мові: більшість учених вважає, що термінологія – це підсистема загальнолітературної мови, інші мають думку, що термінологія, як і діалектна лексика і жаргони належить до пасивної лексики, тому що більша частина термінів не є загальним надбанням і функціонує лише у вузьких спеціальних сферах .

Розглядаючи положення терміна в лінгвістичній системі, науковці наголошують, що, насамперед, останні належать до класу лексичних одиниць. Навіть у цьому випадку до нього додано специфічну функцію , яка суперечить загальній. Виходячи з аналізу визначень, наведених у спеціалізованому документі , ми розуміємо цей термін як спеціальну одиницю, що позначає певне фіксоване поняття наукового чи професійного використання (абстрактне чи специфічне), що характеризується стислістю , загалом однозначним та обмежити сферу використання [5, с. 58].

Водночас ознаками термінології є **структурна правильність, змістовність і системність**. Однак не всі терміни є лаконічними та чіткими; Деякі також мають синонімічне значення. Тому неоднозначність терміну може створити неточності в системі. Найосновнішими характеристиками терміна є його співвіднесеність із поняттям певної галузі знань та обов'язкові системні зв'язки з іншими подібними одиницями терміносистеми. Системи, де

багатозначність і незалежність від контексту вважаються вторинними ознаками терміна.

Тому при перекладі термінів необхідно брати до уваги контекст їх використання, оскільки один і той самий термін може використовуватися в різних професійних сферах і навіть в межах однієї галузі він може стосуватися різних понять. Щодо термінології, то тут є лексико-семантичні процеси, характерні для лексики в цілому: багатозначні слова, омоніми, синоніми, антоніми, синонімічні відношення. Однак процеси з назвою спеціально реалізовані в термінах [16].

Явище **омонімії** в термінології виникає тоді, коли значення багатозначного слова в минулому настільки відрізняються, що втрачають спільну основу. Ці слова входять до різних терміносистем (морфологія – у природничих науках і мовознавстві, реакція – у хімії та фізиці).

Омоніми також є результатом творення термінів за допомогою побутових слів (нога, хвіст, шия). Ставши термінами, ці слова набули абсолютно нового термінологічного значення. Багатозначні терміни та омоніми можуть існувати без зміни семантики та поза контекстом. Цим терміни відрізняються від загальноживаних слів, які можуть змінювати значення залежно від фразеологічного оточення.

Омонімію в термінології характеризує наявність двох обов'язкових ознак:

- 1) терміни мають різне значення;
- 2) вони мають різні назви.

Функції термінів присутні в різноманітних терміносистемах. Загальнолітературні лексико-семантичні процеси визначають термінологічний словник. Ця категорія слів не повністю включає «ідеальні» семасіологічні риси термінів, такі як однозначність і відсутність синонімів [32, с. 34].

Синоніми в термінології також є виявом загальної закономірності мови. Особливістю цього явища в термінології є те, що синонімічні терміни стосуються одного й того самого поняття й предмета. Тому термін містить абсолютні синоніми, що не мають стилістичних відтінків. Проте терміни-синоніми різняться іншими ознаками, такими як будова, походження та особливості функціонування.

Синоніми вважаються небажаними в термінологічному відношенні: це вказує на етап становлення терміносистеми. Проте, враховуючи несприятливі умови становлення української наукової мови в період бездержавності року, ми вважаємо синоніми позитивним явищем. Серед сприятливих умов для розвитку термінології серед синонімічних застосувань можна вибрати найбільш вдалих.

Антоніми займають важливе місце в термінології, тому що будь-яке явище, поняття, предмет глибше і яскравіше відчуються при зіставленні чи протиставленні, знаходженні антитези, має абсолютно протилежне значення. Антоніми — термінологічні одиниці, що позначають не протилежні поняття, а обов'язково відносні, тобто поняття, що належать до одного ланцюга явищ об'єктивної дійсності, об'єднаних за своїм змістом на основі протилежності.

До антонімічних зв'язків належать різнокореневі слова (*бемоль – дієз, вступний – кінцевий, багатий – бідний*), однокореневі слова (*гармонія – дисонанс*) [32, с. 35-37].

Використання терміна **омонімія**. Термінам властива омонімія. Один і той же термін може входити в різні терміносистеми: *депресія, інверсія, редуція* та інші.

Пароніми — це слова, які схожі за звучанням, але називають різні поняття. Займенники зовнішньої системи (назви груп по батькові належать до терміносистеми, друге – слово чи термін, які часто вживаються в іншій сфері):

дипломат – дипломат – аспірант, цикл – цикл, дефект – тон дефекту, тензор – датчик.

Найбільш поширеним є внутрішньосистемні пароніми, які ускладнюють використання термінів, до прикладу: *вуглець – карбен, гармонік – гармонійна, капронова–капринова–каприлова кислота.*

Серед термінів можна виділити **три види паронімів**: українські та запозичені найменування, автохтонні найменування, назви іншомовного походження. Паронімія в українських назвах -це переважно спільнокореневі слова, які відрізняються своїми афіксами. А пароніми іншомовного походження бувають різнокореневі та спільнокореневі.

Паронімія в термінології та загальній лексиці має спільні риси. Можна зазначити, що фонетична близькість паронімів може призводити до їх плутанини. Тому щоб запобігти не правильному їх застосуванню, обов'язково потрібно враховувати семантику словотвірних елементів іншомовного походження [32, с. 37-38].

Отже, можемо зробити висновок, що всі процеси, які є властивими українській лексиці, також є притаманними й термінології, що є невід'ємною частиною лексичної системи мови та належить до найвідкритіших систем.

1.4. Застосування термінології у медичному дискурсі

Медицина є однією з найдавніших галузей концептуальної науки. Її терміносистема розроблено дуже чітко. Існуюча термінологія медицини постійно змінюються та вдосконалюється. Через вплив різноманітних процесів, які відбуваються у мові. Під впливом не лише цих явищ, а й розвитку самої медицини, які взагалі відбуваються в суспільстві.

З нещодавнього часу у лінгвістиці стрімко зростає інтерес до теми медичних текстів. Важливе місце в дослідженнях, присвячених питанням медичної термінології, займають праці, автори яких торкаються медичної термінології. Визначення способу його творення: О. Петрова, А. Боцман, формування особливостей ознак іноземної мови. Медична термінологія: В. Лабов, питання її етимології С. Вострова. Вивчення різних аспектів окремих терміносистем присвячені дослідження багатьох учених, особливо Д. Самойлова, Л. Зубова, Т. Кияка, Д. Галинський та інші. Існують тисячі медичних термінів кожною мовою, що постійно оновлюються і додаються новими.

Вчені, які пов'язують походження понять із походженням лексики вважають, що існування літературного слова може бути включено до словникового складу мови. Прихильники другого напрямку розщеплюють термінологію на власну термінологію. сферу мови, яка має свої закони, що часто не збігаються з канонами літературної мови.

Деякі дослідники дотримуються третьої точки зору про концепцію термінології. Вони вважають, що поняття штучно створені тому їх не можна розглядати на одній основі зі загальноновживаними словами. Кожне із згаданих понять мають право на існування, тому що дають певний напрям розробки термінології та наукового дослідження [34, с. 201-202].

Історію розвитку української термінології можна поділити на п'ять етапів. Перший етап був до середини XIX ст. і він вважається донауковим, тому що терміни виникали стихійно та основу для них складала здебільшого загальноновживана мова і не існували жодні систематичні заклади для утворення термінів.

Кінець XX – початок XXI ст. – медична українська термінологія досить часто ставала об'єктом лінгвістичних досліджень, чому сприяло не лише

зростання інтересу до розмовної української мови взагалі, а й і особливо функція видання «Українська термінологія і сучасність», присвячений вивченню термінології. Проблеми з синхронічної та діахронічної позицій Т. Лепеха розв'язує проблеми медичної та судово-медичної термінології, В. Лисенко вивчає анатомічну номенклатуру, Н. Міяц і В. Білоус – офтальмологічні терміни.

Багато досліджень присвячено стандартизації існуючої термінології. Проте деякі проблеми словотворення, що включають структури, що походять від грецької та латинської мов, залишаються джерелом лінгвістичного дискурсу до сьогодні [34, с. 204]. Сучасна медична термінологія – досить неоднорідне за своїм складом і функціями явище. З одного боку, медичні терміни мають ефект обміну інформацією у професійній сфері, з іншого боку, ядро цих слів відображає особливості картини етнічних мов у світі. Як відомо, медична термінологія є одним із найдавніших словникових класів української мови, а тому відображає основні способи словотворення.

Сьогодні лінгвісти говорять про оновлення у сфері медицини. Так, В. Соколов каже, що збільшення використання англійської мови у сфері медицини та охорони здоров'я пов'язане з тим, що кандидати на інструменти, процедури, діагностику та лікування, а також найбільш класичні форми надання медичних послуг англійською мовою. Це пов'язано з тим, що до діючої схеми внесено принципових зміни країни, які спілкуються англійською [2, с. 167].

Нові мовні кандидати пов'язані з медичною сферою, реорганізацією медичної сфери та установами, які її надають, фінансовими продуктами, які використовуються в медичній сфері (страхування, сфера медицини та охорони здоров'я, питання сучасної медичної етики).

Англійські інновації в галузі медицини та охорони здоров'я значно сприяли збагаченню словникового запасу сучасної англійської мови. Поява

інформаційних технологій, поява нових захворювань, синдромів, симптомів та методів їх лікування значно сприяли збагаченню лексики сучасної англійської мови, впливають на появу нових кандидатів на словниковий запас для обміну медичною інформацією в галузі [36, с. 56].

Характерною рисою англійської медичної термінології є наявність багатьох однойменних термінів. Обов'язковим елементом однойменного терміна є його власна назва, яка при перекладі українською мовою часто транслітерується або транслітерується.

Перше місце серед прийомів формування медичної термінології належить афіксації. Багатство словотвірних елементів, часто латино-грецького походження, але вкорінених в англійській мові, більш ніж відповідає потребі у створенні нових термінів.

Одним із найефективніших словотвірних елементів у медичній термінології є грецький суфікс *-itis*, що означає *запальний процес*, наприклад: *панкреатит, енцефаліт, гастрит, запалення носа*. Цей суфікс не тільки широко використовується в медицині, але також широко поширений у лексиці інформаційних технологій та політики, не змінюючи негативного та «хворого» відтінку [30, с. 104].

Використання **епонімів** у медичній термінології є більш поширеним, ніж у інших сферах діяльності. У деяких випадках це призводить до використання двох або більше синонімів для одного поняття. Це одна з причин, чому термінологічне розмаїття особливо поширене в медицині. А от **телескопія** хоч і використовується, проте вважається менш продуктивним способом словотвору термінології медицини. Під телескопією розуміється утворення блендів шляхом злиття повної або часткової основи слова із повною чи частковою основою іншого слова.

Різниця в підході науковців до кількості способів породження слів пов'язана з тим, що різні способи породження дієслів змінюють свою діяльність і стають більш-менш ефективними протягом певного часу. За класифікацією А. Ніколенко, до ефективних методів належать афіксація, конверсія, словотвір та аббревіація, а до неефективних – змішування, інверсія та звуконаслідування [33, с. 429-431].

Важлива частина медичної термінології вийшла за рамки промислового застосування і поширилася на багато сфер суспільного життя. Зокрема, багато медичних термінів часто використовуються в політичній та економічній сферах і тісно пов'язані один з одним.

Наприклад, слово *адаптація* в медичній галузі означає пристосування організму, органа або системи до зовнішніх подразників, а в політичній та економічній сфері – пристосування економіки країни або окремого підприємства як самостійного підприємства. комерційний суб'єкт в умовах глобальної конкуренції, відкритості ринку тощо [39, с. 204].

Поняття *терапія* в медичній сфері означає полегшення, термін «шокова терапія» означає комплекс із заходів, спрямованих на вирішення фінансових проблем підприємства, найчастіше шляхом введення жорстких, бюджетних обмежень [39, с. 97].

Слово *імунітет* у медичному тлумаченні – це сукупність захисних механізмів, які допомагають організму боротися з чужорідними факторами (бактеріями, вірусами), а в політичному та економічному аспекті – це здатність органів влади ефективно виконувати покладені на них функції, навіть в умовах заворушень, від вищих органів законодавчої чи виконавчої влади [39, с. 47].

Поняття *донор* у медицині означає людини, яка здає реципієнтам кров або органи для трансплантації, а в економіці – осіб чи організації, які вносять або виділяють кошти для певних цілей [39, с. 164].

Антропоцентрична направленість сучасного етапу розвитку лінгвістики сприяє також розвитку аналізу терміносистеми медицини, її різноструктурних мов із основою на глибинні зв'язки між мовами, культурою та свідомістю певного етносу. Новітній етап розвитку термінознавства показує основні аспекти удосконалення термінології у її різноструктурних мовах, які є актуальними як для англійської, так і для української медичної термінології, основний корпус яких вже сформований греко-латинськими термінами, проте потребує суттєвого упорядкування.

Терміносистема у медицині вважається змішаною, тому що включає основи арабських та греко-латинських терміноелементів, англійські, французькі терміни та інші. Тому термінологія як невід'ємна частина нормальності лінгвістики зі своїми особливостями та закономірністю у формуванні міжнародної термінологічної системи, формуванні механізмів розпізнавання, має форму термінології та концептуалізацію наукового простору необхідно вивчати як фонетично, так і орфографічні аспекти, орфографія, лексико-семантика, словотвір, морфологічний і синтаксичний рівні.

Також можна виокремити основні вимоги до характеристики терміна, які можемо розділити на *три групи*: особливі вимоги, що зумовлені своєрідністю вживання терміна (прагматичний аспект), вимоги до форми терміна (синтаксичний аспект) та його значення (семантичний аспект) [35, с. 52-53].

Отже, стандартизація медичної термінології відповідно до концептуально-нормативної бази досліджуваної мови є складним і тривалим процесом, оскільки галузь швидко розвивається, а разом з ним – знання та досвід, запозичується досвід із пріоритетних галузей. Вона ускладнюється ще й тим, що прихильники національних традицій допускають використання всіх методів і засобів для створення власних термінів, наявних у їхніх мовах, а інші вважають за краще прибирати мову оригіналу або запозичувати інтернаціоналізми.

Запозичення й інтернаціоналізми складають значну частину терміносистеми медицини, тому що вважаються необхідними для потреб термінологічної номінації, висловлення наукових ідей медиками чи для розуміння фахового тексту мовознавцями.

1.5. Синонімічні форми у медичній термінології

Синонімічні форми досить поширені в медицині. В ідеалі термінологія має бути чіткою та без синонімів. Але повністю усунути неоднозначність термінології, особливо медичної, яка досягла найвищого рівня інтернаціоналізації завдяки впливу двох класичних мов світу – давньогрецької та латинської – неможливо.

Взаємодія грецької та латинської мов сприяло їх активній участі у створенні англійської медичної термінології. Медичні назви, які не були латинськими, були запозичені з грецької мови та латинізовані. Часто автентичні латинські слова були скопійовані латинізованими грецькими запозиченнями. І сьогодні однією з найхарактерніших ознак медичної термінології, зумовленої її греко-латинською основою, є наявність значної кількості елементів подвійної термінології грецького та латинського походження.

Синоніми в термінології – це терміни, що мають однакове позначення, але різне поняття, а також відрізняються семантикою словотвірних елементів, етимологією, рівнем сучасності та функціональними ознаками. У терміносистемах синоніми відрізняються від загальнолітературних синоніми і характеризуються такими ознаками: відсутність експресивності; стильові відмінності наукового стилю; потреба в лінгвістичній економії, яка створює синонімію різних рівнів структури тощо [10, с. 8].

На думку Л. Ковальчук, однією з проблем упорядкування медичної термінології є проблема синонімів зумовлена опором мовного матеріалу, який залежить від вимог загальної геометричної системи мови. У складі загальнолітературної лексики, зазначає дослідник, цей термін не можна відокремити від закономірностей і процесів його розвитку та функціонування. Очевидно, автор має рацію, коли пише, що цей термін не може бути одночасно точним і лаконічним, не викликає асоціацій, не має прозорої внутрішньої форми та орієнтований на зміст поняття, до того ж є ефективним словникові результати.

У науковій мові різні іменники активно утворюються і працюють паралельно на позначення понять, які тотожні, мають різне значення і можуть доповнювати один одного. Це стосується і мови медичної науки. Терміни-синоніми використовуються в більшості галузей клінічної медицини, особливо для позначення назв захворювань та їх симптомів, частково у сфері фармацевтики [18, с. 16].

Д. Шмельов наголошує, що для синонімів абсолютно відсутні межі. Тому що, на основі синонімічного ряду можна виділяємо той термін, який найбільше відповідає поняттю, яке позначаємо . З часом він приживається та його використовують у мовленні, і це витісняє інші тотожні найменування.

По-друге, також існують різні джерела формування термінів. Це ті ж запозичення та автохтонний еквівалент, до прикладу: *трахея, артерія, ендокард; галицизми дихавка, бючка, середсердя*. Але врахувавши, що на початку ХХ століття в Галичині з великою перевагою формувалися саме українські медичні терміни-синонім , це – *повіка, віко, кліпка, кліпавка*.

І по-третє, на сьогодні існує низка слів-галицизмів, вибраних із синонімічного ряду, які прижилися та вільно використовуються в сучасному мовленні, такі як: *напад, міхур, сліпота, видалення* тощо [22, с. 32].

Серед медичних термінів-синонімів еквівалентного типу можемо виділити наступні види:

– скорочене словосполучення розгорнутий варіант: *adrenic receptors; adreno receptors; vegetative neurosis; vegeto neurosis; duodenal stasis – duodeno stasis, rheumatic carditis- rheumo carditis;*

– дублетні терміно-елементи греко-латинського походження , які містять синонімічну першу частину: *angio/ graphyi vaso/ graghy; galacto/ therapy ilacto/ therapy, hysteron/ graphyi metro/ graphy, vagino/ graphyi colpo/ graphy, mammo/ graphyi masto/ graphy, procto/ scopy irecto/ scopy;*

– терміни із синонімною другою частиною : *acro-crania – acro-cephaly, oligo/ dendria-oligo/ dendroglia;*

– скорочене словосполучення та розгорнутий варіант: *adreni creceptors- adreno receptors, vegetative neurosis- vegeto neurosis, duodenal stasis – duodeno stasis, rheumatic carditis- rheumo carditis;*

– утворення іменника із прикметника, що входить до словосполучення : *anestheticagents-anesthetics, antisepticagents- antiseptics;*

– повні дублети, які є греко-латинськими запозиченнями, які рівнозначно використовуються для створення медичних термінів: *dactyl – digit (палець), vertebra-spondyle (хребець), cerebrum-cranium (чепен), intestinal-enteral (кишковий), ocular-ophthalmic (очний);*

– синоніми, які є складними словами, що утворені з двох більше слів греко-латинського походження: *aerocele; angioneurosis; dystonia; nitro cementation; cyanation; macrosomia; gigantism; exotoxin; choleraegen;*

– пари дублетів, які складаються з інтернаціоналізма греко-латинського походження та англійського еквівалента. Досить часто цей еквівалент являється словотворчою калькою, наприклад: *hemo poiesis – blood*

formation, insufflations – infusion, osseous – bony, perforation – piercing, exotropia – strabismus [41, с. 184-185].

Також акцентуючи увагу на медичній термінології, яка утворилась в Галичині на початку ХХ століття, розрізняємо наступні види синонімії:

1) Термінологічні дублети – це слова або словосполучення, що об'єднані особливою термінологічною співвіднесеністю із тим самим науковим поняттям. Терміни – дублети з'явилися внаслідок паралельного вживання термінологічних одиниць українського та іншомовного походження, до прикладу: *дентіт* → *зубина, зубна кисть, ендокард* → *всердя, середсердя, середносердя*; *мікроскоп* → *дрібновид*; *артерія* → *бючка*;

2) Структурні синоніми-терміни, які можна розділити на два типи:

А) паралельне вживання термінів-словосполучень: *скронева кість* → *скронева кістка*; *бубенні сходи, бубенний сусідок* → *барабанна драбина*; *червоножилова кров, артеріальна кров* → *артеріальна кров*;

Б) паралельне використання однослівного терміна та словосполучення: *п'ятка, ступак, п'яткова кістка* → *п'яткова кістка*; *суреля, литчана кістка* → *мала гомілка*; *вилиця, долішній щелеп* → *нижня щелепа*; *секція, оглядини помертні* → *розтин*; *білокрівці, білі кров'яні кульки* → *лейкоцити*; *вена, синя жила* → *вена*; *дванадцята, дванадцятипала кишка* → *дванадцятипала кишка*; *голосники, голосові струни* → *голосові зв'язки*;

1) **Спільнокореневі медичні терміни-синоніми:** *передрамено, передрам'я* → *передпліччя*; *гортанка, горлянка* → *гортань*; *хрястка, хрустка* → *хрящ*; *маслак, маслечок* → *фаланга*; *водяний, водавий* → *водяний*; *оболонь, болонь* → *мембрана*; *повіка, віко* → *повіка*; *кліпка, кліпавка* → *повіка*; *дихало, дихавка, дишниця* → *трахея*.

Таким чином, синоніми об'єднуються в синонімічні ряди, це безпосередньо залежить від характеру семантичних відношень між словами, а

також від їх синтаксично-стилістичних особливостей та з'єднання між термінами-словосполученнями [3, с. 27-28].

Отже, можемо зробити висновок, що в українській медичній терміносистемі нормативного періоду використано синоніми на рівні однокомпонентних термінів та термінологічні сполучення. Рядки синонімів, такі як терміни-пари, синоніми-структурні терміни, синоніми-основи медичних термінів, відмінності яких визначаються семантичними відношеннями та характеристиками.

Синоніми медичних термінів об'єднані в окремі категорії за лексичним значенням, будовою та внутрішніми закономірностями розвитку мови. Особливо виділяється поняття варіативності. У системі медичної термінології найпоширенішою є морфологічна варіативність, а це: види суфіксів і префіксів.

Висновки до Розділу 1

Провівши аналіз досліджень вчених, які вивчали питання словотворення та термінів, можемо зробити висновок, що найбільш актуальною в даний час є проблема продуктивного словотвору. Вивчення продуктивних способів створення нових слів може більшою мірою сприяти виявленню зовнішніх і внутрішніх законів, а також тенденції розвитку словотворчих процесів в мові.

У створенні нових слів словотворчі способи і засоби володіють різною активністю. Словотвір займає важливе місце не тільки в граматиці англійської мови, а й у лексикології, фонетиці та інших лінгвістичних наук.

Можемо також зазначити, що дериваційні процеси, які відбуваються у лексиці є прикладом взаємодії лексичного та словотвірного рівнів мови, що є аргументом для доказу саморозвитку мови та визнання словотвору. Було встановлено, що основними способами словотвору є конверсія, аффіксація, та

словоскладання або аббревіація, хоч використовуються вони не в однаковій мірі, проте кожен із них відіграє важливу роль у творенні слів.

Термінологія вміщає у собі велику кількість галузей, у якій вона використовується та до сьогодні є однією з найдосліджувальних та актуальних систем. Всі процеси, які є властивими українській лексиці, також є притаманними й термінології, що є невід'ємною частиною лексичної системи мови та належить до найвідкритіших систем. Стандартизація медичної термінології відповідно до концептуально-нормативної бази досліджуваної мови є складним і тривалим процесом, оскільки галузь швидко розвивається, а разом з ним – знання та досвід, запозичується досвід із пріоритетних галузей.

Вона ускладнюється ще й тим, що прихильники національних традицій допускають використання всіх методів і засобів для створення власних термінів, наявних у їхніх мовах, а інші вважають за краще прибирати мову оригіналу або запозичувати інтернаціоналізми.

Запозичення й інтернаціоналізми складають значну частину терміносистеми медицини, тому що вважаються необхідними для потреб термінологічної номінації, висловлення наукових ідей медиками чи для розуміння фахового тексту мовознавцями.

Важливо виділити, що в українській медичній терміносистемі нормативного періоду використано синоніми на рівні однокомпонентних термінів та термінологічні сполучення. Рядки синонімів, такі як терміни-пари, синоніми-структурні терміни, синоніми-основи медичних термінів, відмінності яких визначаються семантичними відношеннями та характеристиками. Синоніми медичних термінів об'єднані в окремі категорії за лексичним значенням, будовою та внутрішніми закономірностями розвитку мови.

Особливо виділяється поняття варіативності. У системі медичної термінології найпоширенішою є морфологічна варіативність, а це: види суфіксів і префікс.

РОЗДІЛ 2. ПОШИРЕНІ СПОСОБИ ТВОРЕННЯ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ТА ТИПИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

2.1. Афіксація як спосіб творення медичних термінів

Як ми вже знаємо словоскладання-це найпоширеніший вид утворення та збагачення медичної лексики та одним із його видів також є **афіксальний спосіб**. Досить велика частина медичних термінів у англійській мові утворюється афіксальним способом, з використанням латинських та грецьких суфіксів, префіксів та коренів. Афіксація являється морфологічним процесом, який полягає у приєднанні до кореня або основи слова-**афіксів**. Цей спосіб словотворення є досить поширеним явищем у стоматологічній лексиці.

Як зазначають українські мовознавці В. Малахова та О. Самойленко, в українознавстві поняття «афікс» введено для позначення таких форм словотвору, які залежно від позиції в слові поділяються на “префікси” та “суфікси”. Значна кількість медичних термінів утворена за допомогою афіксів, за допомогою грецьких і латинських префіксів та суфіксів.

Перевага цього способу термінотворення полягає в тому, що терміни не викликають помилкових асоціацій, оскільки не сприяють назві термінів, а допомагають «декодувати» визначення поняття шляхом декодування термінів [27, с. 112]. Велику продуктивність у створенні термінологічних одиниць відіграють **префікси**, які позначають інфекційні захворювання, такі як: *peri-* (навколо), *mono-* (один), *para-* (поряд) та суфікси *-oid* (вказує на схожість), *-itis* (вказує на запалення), *-osis* (вказує на хронічний процес). До прикладу утворюються такі слова:

pulpitis (pulp + itis) – пульпіт;

candidosis (candida + osis) – кандидоз;

peri odont itis (peri + odont + itis) – пародонтит;

gingivitis (gingiv+itis) – гінгівіт;

mononucleosis (mono+nuclear+osis) – мононуклеоз;

sarcoidosis (sarc+oid+osis) – саркоїдоз.

Також наведемо інші приклади утворення термінів даним способом:

inter- (*interosseous*) – міжкістковий;

re- (*reinfusion*) – реінфузія;

sub- (*subclinical*) – субклінічний;

over- (*overbreathing*) – гіпервентиляція;

un- (*uncured*) – невиліковний;

under- (*undertoe*) – подушечка пальців;

anti- (*antifat*) – засіб для зменшення жирових відкладень;

dis- (*disbrain*) – видаляти головний мозок;

in- (*incarnation*) – загоєння тканини [43].

Якщо детальніше розглядати **суфіксальний** спосіб творення, можна визначити такі групи: а) V: *-ate* (*catenate*) – з'єднання атомів у ряд, що утворює ланцюг . б) N+ *-ion, -er, -ity, -ism* (*parkinsonism*) – паркінсонізм с) Adj+ *-ic, -al, -ous* (*catastaltic*) – заспокійливий.

Метод суфіксації є актуальним у вивченні похідних особливостей української медичної термінології, оскільки греко-латинський суфікс і відповідний український суфікс є досить систематизованими й характерними поняттями, їх уточнюють відносно перекладеного значення коренем і може змінити граматичну категорію терміна [21, с. 125].

Вони забезпечують динамічність терміна, наприклад: *-osis = -оз* (*halitosis* – *галітоз*) існує для утворення назв хвороб незапальної природи; *-itis = -um, -im* вказує на хворобу запального характеру (*periodontitis*– *періодонтум*, *gingivitis* – *гінгівіт*). Суфікси *-ion, -ance, -ence, -ship, -hood, -ure, -ness* висловлюють

абстрактні поняття дії, явища та стану, наприклад: *medication* – застосування, *experience* – досвід, *pressure* – тиск, *failure* – недостатність, *faintness* – сплутаність свідомості.

Префіксальний спосіб – вказує на колір, форму, кількість, розміри, умови або особливості розташування, наприклад: *dis-* (*dissection* – розсічення), *in-* (*inactive* – пасивний), *inter-* (*interosseous* – внутрішньокістковий), *peri-* = навколо-, *peri:* *periapical* – перианікальний / навколоанікальний; *periarticular* – навколо-суглобний., *re-* (*recurrent* – по-вторний, рецедивний), *sub-* (*subacute* – підгострий), *inter-* (*interosseous* – внутрішньокістковий).

Суфікс *-ing* використовується для творення іменників від дієслів, які означають дію, процес, результат дії, продукт та матеріал. тобто : *Behaviour-altering drugs, Breathing, Choking gas*.

Розглядаючи цей спосіб творення в українській мові, можемо виділити наступні найбільш актуальні суфікси, що досить часто використовуються у творенні українських медичних термінів [17, с. 41].

До прикладу, суфікс *-томія (-ектомія)* означає видалення, наприклад: апендектомія – видалення апендиксу, тонзилотомія – видалення мигдалин, артеріектомія – видалення артерії; компонентметрія означає вимірювання чогось (термометрія) та інші.

Суфікс *-itis -um, -im,* – вказує на хворобу запального характеру. Зазвичай цей суфікс додається до терміна, який позначає частину тіла, орган чи тканину і в такий спосіб утворюється термін, який має значення патологічного стану чи симптому: гастрит (запалення шлунка), стома-тит (запалення ротової порожнини), синусит (запалення придаткових пазухах носа), дерматит (запалення шлунка), тощо.

Можна ще навести приклад словотвірних моделей у яких використовують інші суфікси , які позначають захворювання або відхилення

від норми: *кардіомегалія* (кардіо з гр. *cardio* + мегалія з гр. «*megas*», «*megalo-*», «*megalia*» – великий, збільшений – значне збільшення розмірів та маси серця), *кардіоміопатія* (кардіо з гр. «*cardio*» + міо з гр. «*myos*», «*my-*» – м'яз + патія з гр. «*patos*» – хвороба – це патологічні зміни серцевого м'яза).

Суфікс *-ом(a)* використовується при утворенні термінів, які означають пухлинні утворення, тобто : *глаукома, лейкома, аутосома, саркома, туберкулома*, тощо.

Терміни-прикметники утворюються зазвичай із суфіксів *-н-, -ов-*: *інфекція – інфекційний, кістка – кістковий*. Суфікс *-ість* додається до прикметникових основ для позначення властивостей: *кволий – кволість, нервовий – нервовість* та інші.

Словотвірний тип із суфіксом *-лог-* у медичній термінології позначає фахові назви, наприклад: *онколог, офтальмолог, психолог, невролог, кардіолог, отоларинголог, стоматолог, онколог, гінеколог* тощо [12, с. 120-123].

Отже, можемо зробити висновок, що досить велика частина медичної термінології утворюється шляхом афіксації та дуже поширено використовується у сучасній мові.

2.2. Явище метафори у медичному перекладі

Дискусійним і до сьогодні залишається питання про **метафоричні терміни у медицині**, моделі їх утворення та способи метафоричної передачі, що зумовлює актуальність. Це питання було піднято у працях вітчизняних та зарубіжних мовознавців, таких як: О. Гофман, Т. Кияк, З. Бауман, Ж. Теммерман, та інші. Протягом століть змінювалися підходи до вивчення поняття метафори.

При вивченні цього мовного явища метафора вважалася лише художнім прийомом, який використовується в поезії. Використання метафори в науці та термінології було відкинуто. Однак у 20 столітті дискурс еволюціонував, нині метафора є активним засобом формування термінології.

Крім того, активно розвивається **когнітивна теорія метафори**, її засновники Дж. Лакофф і М. Джонсон (2004) висунули 3 основні положення:

- 1) метафора є одиницею мислення, яка допомагає нам структурувати та концептуалізувати реальність;
- 2) Основними елементами метафори є концептуальний референт, концептуальна кореляція, основа метафори та її контекст;
- 3) У мисленні людини існують певні метафоричні поняття, якими ми користуємося у своєму повсякденному житті [49, с. 238].

У дослідженнях Дж. Лакоффа і М.Джонсона в науковий обіг вперше було введено поняття «**модель метафори**», що значно розширило теорію метафори.

Метафорична модель – це ментальна схема, яка існує у свідомості мовця, її використання передбачає участь особистих знань і особистого досвіду мовця в розумінні обраного об'єкта через порівняння різних когнітивних структур: вихідного обсягу та цільового обсягу.

Метафорична модель допомагає встановити зв'язок між об'єктом застосування та когнітивною основою особистості, допомагає зрозуміти й розрізнити її, порівняти з іншими об'єктами [46].

Проаналізувавши медичні терміни можна зауважити, що велика частина термінів мають у своєму складі слова іншомовного походження, які в свою чергу мають *метафоричне* значення, до прикладу:

ala – крило, від цього *alanasi*, *alamajor* – кістки, що являються симетричними та за своїм розташуванням нагадують крила;

perleche – з французької *перлина*, від цього термін – *заїда*;

necrosis – від грецького *nekrosis* – мертвий, омертвіння;

turri – вежа, від цього – *turricephalia* – баштовий череп, тобто аномально витягнута форма голови, яка нагадує вежу;

cochlear – з латині *ложка*, від цього *cochlear labyrinth* – порожнина у вусі, яка нагадує форму ложки, дослівно з англійської *ложковий лабіринт*.

Деякі терміни містять у своєму складі *метафору іншомовного походження*, що *містять в своєму складі назву кольору* та є, елементом метафори у терміні, наприклад:

leukocyte (це біла кров'яна клітина), *leuketia* (пухлина головного мозку, яка вражає білі та червоні кров'яні клітини) – від слова *leuko* – білий; *leiko cortical* (той, що пов'язаний з білою речовиною в мозку), *leiko phobia* (страх білого кольору), *xanthoma* (ксантома), *xantho chromia* - ксантодермія (жовтуватий колір шкіри), *white blood cell* (біла кров'яна клітина), *black lung* (чорні легені, хвороба шахтарів).

Терміни, у яких **основа-це ландшафт, флора та фауна**: *sacralfirsyndrome* (синдром «крижової ялинки»); *brainwaves* (мозкова хвиля); *lunatebone* (місяцева кістка); *bronchialbranches* (бронхіальні гілки); *peeloflemon* («лимонна кірка»); *Adam'sapple* (Адамове яблуко); *venouslake* (венозне «озерце»); *fire* (жар); *mentalfog* (затуманена свідомість); *moonblindness* (куряча сліпота); *raspberrytongue* (малиновий язик); *areaoffacialnerve* (поле лицьового нерву); *tumourseeding* (насів опухолі).

Терміни з **метафоричною основою назв споруд**: *rubberdam* (пластина з латексу для ізоляції зуба від слюни); *receptor chamber* (приймаюча камера), *trachealwindow* (трахеальний доступ); *chamber of the heart* (камера серця); *gene library* (бібліотека генів); *pain thres hold* (больовий поріг); *mouth floor* (дно порожнини рота); *dental plaque* (зубна бляшка); *cell wall* (клітинна стінка);

lock finger (лускаючий палець); *cell bridge* (міжклітинний міст); *bridge work* (мостоподібний протез); *nasal cavity* (носова порожнина).

Терміни з **основою частин механізмів та засобів пересування**:

Blood vessel (судина), *protein transport* (транспорт білків); *Turkish saddle* (турецьке сідло); *chest tube* (плевральна дренажна трубка); *pilot-drill* (бур-пілот); *neural path ways* (нервовий шлях); *valve reconstruction* (пластика серцевого клапана).

Так звані **терміни-зооморфізми** – їх **основа містить назви частин тіла тварин або прирівнюється до самих тварин**, до прикладу: *crocodile tears syndrome* (синдром «крокодилячих» сліз), *cat cry syndrome* (синдром котячого крику); *tiger heart* (тигрове серце); *egg bur* (яйцеподібний бур), *Ammon horn* (Аммонів ріг); *bird face* (пташине обличчя); *goose liver* (гусяча печінка тощо); *frog belly* (жаб'ячий живіт); *bird beak pliers* (клювоподібні щипці); *cat's ear* (котяче вухо); *crocodile tongue* (крокодилячий язик); *butterfly adrenal* (наднирник); *crow bill* («козяча» ніжка); *bird-beak jaw* (виступ верхньої щелепи).

Терміни з **основою ігор та іграшок**: *balloon occlusion* (оклюзія балонний катерером); *happu-ruppet syndrome* (синдром щасливої ляльки); *chess board grafting* – (пересадка шкіри методом «шахової дошки») *doll's eye syndrome* (симптом лялькових очей).

Також існують терміни у яких **основа- це музика**: *drum membrane* (барабанна перетинка); *accordion graft* (акордеонний трансплантан); *acooustic hair cell* (волоскові клітини); *acooustic duct* (слуховий канал).

Не рідко можна зустріти використання в термінах **власних назв**, до прикладу: *Alice in Wonderland syndrome* (синдром Аліси в країні чудес – розлад, за якого людина сприймає предмети набагато меншими, ніж вони є насправді); *The van Gogh Syndrome* (синдром ван Гога – розлад, за якого людина сама себе оперує або наполягає на певних хірургічних втручаннях); *Pisa syndrome* (синдром

Пізанської вежі – викликаний дистонією нахил тулуба в одну сторону); *Munchausen Syndrome* (синдром Мюнхаузена – розлад, за якого людина перебільшує у себе хвороби, штучно викликає симптоми хвороби, щоб її лікували); *Medusa head* (голова медузи – розширення та звивистість підшкірних вен на передній стінці живота); *Adam's apple* (Адамове яблуко – назва пов'язана з Біблійним переказом про Адама та Єву); *Ammon horn* (Аммонів ріг або гіпокамп – частина головного мозку, яка за формою нагадує ріг).

Терміни у яких **основа-це людські якості**: *bad breath* (неприємний запах з роту), *silent area* (німа зона); *irritable bowel syndrome* (синдром роздратованого кишківника); *blind gut* (сліпа кишка); *benign tumor* (доброякісна пухлина); *selfish gene* (егоїстичний ген).

Терміни, у яких **основа метафори-це предмети інтер'єру та побуту**: *bulb of the eye ball* (очне яблуко); *biological clock* (біологічний годинник); *bone nails* (кістковий цвях); *bird beak pliers* (клювоподібні щипці); *mattress suture* (матрацний шов); *capillary bed* (капілярне ложе); *child bed* (ніслародовий період); *bed sore* (пролежні); *T-shaped stitch* (т-подібний шов); *heart sack* (серцева сумка); *pin sand needles* (поколювання); *nail beds* (нігтьова пластина); *plate-bone* (лопатка); *bone screws* (кістковий гвинт); *mirror neurons* (дзеркальні нейрони).

Існують ще терміни, **основою яких є метафори їжі та продуктів харчування**, до прикладу: *milk tooth* (молочний зуб); *milk occlusion* (молочний прикус); *caviar lesion* (під'язиковий варикозний вузол, у вигляді ікринки); *milk dentition* (прорізування молочних зубів); *taste bud* (смакові рецептори); *cake kidney* (вроджене зрощення нирок); *cheesy necrosis* (казеоний (сирний) некроз), *baker's legs* (коліна, вигнуті всередину); *large bowel* (товста кишка); *gastric juice* (шлунковий сік) [44, 79-157].

Отже, з проведеного аналізу можна зробити висновок, що метафора є ефективним способом утворення термінів. Метафоричні терміни, згідно з лексико-семантичним підходом до класифікації, поділяються на антропологічні та неантропологічні.

До антропологічних метафоричних термінів належать терміни, метафоричною основою яких є люди та частини їх тіла, якості, рухи, пози, одяг тощо – тобто все, що стосується людини.

Відповідно до неантропологічних метафоричних термінів належать терміни, метафоричною основою яких є предмети, що оточують людину. До таких термінів належать, наприклад, терміни, які мають метафоричну основу тварини та частини їх тіла, природні об'єкти, рослини, ландшафти, будівлі, споруди та їх частини, транспортні засоби тощо.

2.3. Особливості перекладу медичних термінів-епонімів

У медичній терміносистемі окрім загальних назв, також широко використовуються власні назви. А конкретно власні імена в медичній термінології, які називаються **епонімія**. При перекладі термінів-епонімів слід пам'ятати, що основне смислове навантаження – загальна назва, проте саме власна назва доповнює медичний термін. Тобто **обов'язковим** складовим терміна-епоніма є власна назва.

Англійські терміни-епоніми транслітеруються і транскрибуються згідно українського правопису, але окремі терміни відтворюють згідно графічних і фонетичних правил в мові оригіналу. Причиною відтворення цих термінів є як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні фактори.

Епонімічним термінам характерна синонімія. Зв'язок функцій синонімів та епонімів можна пояснити тим, що дослідники у різних країнах на визначенням

виникнення хвороби, розробляли методи їх діагностування, лікування і пізніше їх імена додавали для позначення понять.

Просторова локалізація епонімічних медичних об'єктів здійснюється саме завдяки взаємозв'язкам ономастики та географії, історії, психології, літературознавства, тощо [37, с. 151].

До прикладу, географічний зв'язок: *хвороба Барку* – походить від назви річки Барку в Південній Австралії; це означає японський Енцефаліт або мальтійська гарячка [53].

Ebola virus – містить назву річки Ебола в Заїрі, біля якої власне вперше був знайдений вірус [53].

Інші приклади: *Rehberg's test* – проба Реберга – це тест на визначення функції нирок, що базується на екскреції креатиніну [53].

Wasser manntest (RW) – реакція Вассермана, названа в честь Августа фон Вассермана, це серологічна реакція, яка призначена для діагностики сифілісу [53].

Існують варіанти трансформації та транскодування. Тобто, деякі прізвіща це **складова медичного терміна**, яка відтворюється із збереженням усіх подвоєнь та букв, наприклад: *Adams clasp* – Адамса кламер;

Brenner tumour – Бреннера пухлина [53].

Деякі терміни-прізвіща транскрибують, іноді навіть без збереження подвоєння, тоб то: *Alder-Reilly anomaly* – Альдера – аномалія Рейлі; *Baumann's angle* – кут Баумана [53].

Також більшість епонімічних одиниць адаптуються до мови-реципієнта, орфографічно, фонетично трансформуються: *Meynert's commissure* – Майнерта спайка, *Down's syndrome* – синдром Дауна.

Зробивши вибірку із словника Дорланда можна привести ще такі приклади:

Назви синдромів: *Berardinelli-Seip's syndrome* – синдром Берардінеллі-Сайпа – назва походить від двох прізвищ видатних лікарів– аргентинського терапевта Вальдемара Берардінеллі та норвезького педіатра Мартіна Федеріко Сайпа [51];

Axenfeld's syndrome – синдром Аксенфельда – назва походить від прізвища німецького офтальмолога [51];

Klein Levin's syndrome – синдром Кляйне-Левіна – назва походить від двох прізвищ, Макса Левіна, американського невролога і Віллі Кляйне, німецького психіатра [51].

Назви хвороб: *Bamberger's disease* – хвороба Бамберга – назва походить від прізвища австралійського лікаря, який вперше виявив симптом цієї хвороби [51]; *Almeida's disease* – хвороба Алмейда – паракокцидіоїдомікоз – назва також походить від прізвища бразильського лікаря, який перший виявив цю хворобу у 1898 році [51];

Bell's syndrome – синдром Белла [51];

Addison disease – хвороба Аддісона [51].

Приклад утворення **синонімічної пари:** *syndromum Spur way-Eddowes* – хвороба Лобштейна, пізня форма недосконалого остеогенезу, за якої переломи кісток з'являються після народження. Ця хвороба описана французьким патологом Лобштейном, а сам синдром вже описаний Спурвеєм [51].

Запас термінології постійно доповнюється, змінюється. Постійно з'являються нові одиниці мови. Цілком нормальне явище, якщо у терміна більше ніж одне значення за умов семантичного зв'язку чи перенесення загальних ознак та функцій – це є явищем **полісемії**.

Можна привести такий приклад: *симптом Салюса-Гуна* це феномен патологічного артеріовенозного перехрещення: звуження вени сітківки, в подальшому її зміщення в глибші шари сітківки в місці перехрещення з

артерією, що обумовлене тиском напруженої та ущільненої стінки артерії на вену [51];

симптом Салюс-Гуна I – це початковий ступінь вираження симптому, коли спостерігається тільки звуження вени;

симптом Салюс-Гуна II – вже другий ступінь вираження симптому, коли спостерігається звуження і дугоподібне зміщення вени в місці перехрещення з артерією;

симптом Салюс-Гуна III – являється крайнім ступенем вираження симптому, коли вена в місці перехрещення з артерією стає невидимою, розірвано, внаслідок її зміщення в глиб сітківки [51].

Назви медичних класифікацій, до прикладу: *Dukes' classification* – Класифікація Дюка – це трикласова ступенева система, яка класифікує карциному щодо розміру пухлини [51];

Paris classification – Паризька класифікація – модифікація Чиказької класифікації хромосом людини, яка була розроблена в Парижі [51].

Назви оперативних втручань: *Barkan's operation* – операція Баркана – походить від прізвища американського офтальмолога Отто Баркана [51];

Larrey's amputation (operation) – ампутація/операція Ларрея – назва походить від імені Домініка Жан Ларрея, французького військово-польового хірурга [51];

Carden's amputation – ампутація Кардена – від прізвища Генрі Дугласа Кардена, англійського хірурга [51];

Killian's operation – операція Кілліана – в назві використано прізвище німецького ларинголога Густава Кілліана [51];

Назви анатомічних органів: *Bichat's fissure, ligament* – щілина/зв'язка Марі Франсуа Ксав'є Біша, це відомий французький фізіолог та анатом, який є засновником наукової патологічної анатомії та гістології [51];

Albinus' muscle – м'яз Альбіноса – походить від прізвища німецького анатома та хірурга Бернарда Зигфріда Альбіноса [51];

Albrecht's bone [51] – кістка Альбрехта – таку назву має базіотична кістка, що походить від прізвища німецького анатома Мартіна Пауля Альбрехта.

Більшість термінів було утворено за допомогою атропонімічних епонімів. Топонімічні епоніми зустрічають рідше. Можна прослідкувати, що досить часто використовується присвійна форма епонімів, які закінчуються на 's, хоча, наприклад у *Down syndrome* – синдром Дауна та *Christmas disease* – фактор або хвороба Крістмаса відсутня присвійна 's, але це є фактично історична необхідність [51].

Наступні приклади не належать до розглянутих раніше категорій через досить не точні та вузькі дефініції.

Термін *decompression sickness* [51] або як його ще називають *Caisson's disease* – кесонна хвороба або декомпресійна хвороба, цей термін запропонував лікар А. Сміт для опису хвороби, яка розповсюджена серед працівників під час будівництва Бруклінського моста.

Saturday night palsy [51] параліч медового місяця чи параліч променевого нерва, або параліч суботнього вечора. Він виникає через стискання нерва до плечової кістки, таке зазвичай відбувається під час сну.

Перекладання: українською мовою такі терміни-епоніми перекладаються кількома способами:

1) **переклад із заміною прізвища**, наприклад: *Duhring's disease* [51] – *хворобливий поліморфний дерматит Брока*;

2) **описовий переклад**, наприклад: *Ferrein's cords* [51] – *голосові зв'язки*;

3) **переклад англійських термінів, які не мають у своєму складі прізвища, українськими термінами-відповідниками, які містять прізвище;**

(зазвичай, такі терміни мають дублетні відповідники, що не містять прізвища), наприклад: *turine leprosy* [51] – хвороба Стефанського (лепра щурів);

4) **переклад шляхом додавання до українського відповідника та невеликого опису**, наприклад: *Nelaton catheters* [51] – еластичний катетер Нелатона;

5) **дослівний переклад**, наприклад: *Kocher forceps* [51] – пінцет Кохера.

При підборі українських епонімічних відповідників також слід враховувати фактор поширеності терміна, його частоту вживання та милозвучність, або ж використовувати вмотивований і більш точний синонім.

Отже, з поданої інформації можна зробити висновок, що обов'язковою умовою є написання епонімів з великої літери, це виконує ідентифікуючу роль. Упорядкування термінологічної епонімічної лексики створює основу для подолання труднощів вживання термінів з власними іменами.

Не всі терміни–епоніми однаково транскодуються на мову перекладу, більшість з них пристосовується та корегується лінгвістами та медиками. Опис та вивчення епонімічних термінів дозволяє виявляти загальні та особливі риси їхнього функціонування, формування, що є важливими чинниками як в цілому для мови, так і для процесів термінотворення.

2.4. Види, стилі та методи перекладу медичних абревіатур

Кожна мова при перекладі має свої особливості та вимогу доперекладу абревіатур. Дуже часто переклад може бути неправильним, через схожість мов у написанні. Медичний переклад являє собою різновид технічного перекладу, тому що вимагає максимальної точності та якості.

Абревіація існує для економії мовних засобів та спрощення граматичних конструкцій у медичній термінології. Такі абревіатури трапляються у медичних

довідках, історіях хвороби, діагнозах, інструкціях до лікарських препаратів, тощо [24, с. 119].

Одним із джерел формування термінологічної системи у сфері медицини є обмін досвідом та міжнародні контакти з іншими державами у галузі медицини і це не аби як поповнює дослідження терміносистеми. На структуру аббревіацій впливають певні чинники:

- 1) **Морфологічний**, тому що структура аббревіатури визначається структурою початкової одиниці;
- 2) **Фонетичний**, через те, що для утворення аббревіатур використовують елементи початкового словосполучення;
- 3) **Семантичний**- аббревіатура мусить викликати асоціацію.

Для початку, звернемо увагу на переклад **графічних і лексичних скорочень**. Графічні скорочення використовують лише на письмі, в усній мові вживаються повні варіанти. Лексичні скорочення існують як самостійні слова [15, с. 158].

Можемо поділити **лексичні скорочення** на такі типи:

– **буквено-цифрові скорочення**, наприклад: *M1 – mitral first* – перший МК мітральний клапан, *T4 – thyroxin* – тироксин; *CL50 (medial lethal concentration)* середня смертельна концентрація; *C1-C7 (cervical vertebrae)* – шийні хребці; *CL100 (absolute lethal concentration)* – абсолютна смертельна концентрація, *G1, G2 (primi gravida, secundi gravida)* – жінка, яка вагітна вперше, вдруге; *O2 Ct (oxygen content)* – склад кисню [53].

– **ініціальні аббревіатури** (або акроніми, ініціалізми), наприклад: *CBC* – (*complete blood count*) – ЗАК – загальний аналіз крові; *RBC (red blood cell)* – Е (еритроцит); *CAT (computer axial tomography)* – КАТ (КТ) (комп'ютерна аксіальна томографія) *ARD (acute respiratory disease)* – ГРЗ (гостре респіраторне захворювання); *BP* – *blood pressure* – кров'яний тиск; *GB* – *gall*

bladder – жовчний міхур; *ARF* – *acuterenal failure* – гостра ниркова недостатність; *SIDS* – *sudden in fant death syndrome* – синдром раптової дитячої смерті- СРДС; *ENT* (*Ear, Nose, Throat*) – ЛОР, ларинголог; *KUB* (*Kidney, Urethra, Bladder X-ray*) – рентгенівський знімок нирок, сечівника, міхура; *TB* (*tuberculosis*) – туберкульоз [53].

– **напівскорочення**, наприклад: *Rh-factor* – *Rh-фактор* (резус-фактор крові); *B-bile* – міхурова жовч; *L-antigen* – *L-антиген*; *EEG electrode* – електрод електро енцефалограми; *D-max* (*maximum density*) – максимальна густина; *B-lymphocyte* (*bond lymphocyte*) – кістковий лімфоцит; *B-scan* (*b-scan ultra sound*) – ультра звукове дослідження; *C-sect* (*cesarean section*) – кесарів розтин [53].

– **усічення**: *tf* (*transfer*) – перенесення, передача; *Clt* (*complement*) – комплемент (в імунології); *abnm* (*abnormal*) – аномальний, патологічний; *EcoG* (*electro cortogram*) – електро кортикограма; *fld* (*fluid*) – рідина. *Lim-ch* (*limit chronic effect*) – поріг хронічної дії; *tab* – *tablet*- пігулка-піг; *creps* – *crepitations*-крепітація, (потріскування, хрип у легенях.); *add* (*adduction*) – аддукція, приведення м'яза в тонус; *ank* (*ankle*) – гомілковий суглоб, кісточка; *cerv* (*cervical*) – шийний; *conj* (*conjunctiva*) – кон'юнктива з'єднувальна оболонка ока; *path* (*pathology*) – патологія, аномалія [53].

До **графічних** (які в більшості походять від латинської мови) відносяться: *vv* (*veins*) – вени; *g* (*gram*) – грам; *a.c* (*antecibum*) – до їжі; *h.s* (*horasomni*) – постільний режим; *b.l.* (*bacillus*) – бацил [53];

Оформлення медичних абревіатур відбувається за допомогою **відсікання кінцевої частини слова**, на морфологічному рівні – це відокремлення префіксів та коренів однокомпонентних скорочень із додаванням беззмістовної літери, наприклад: *cr. nn.* – *cranial nerves* – ЧМН це черепномозковий нерв, оригінальне тлумачення: «*Cranial nerves, are nerves that emerge directly from the*

brain and the brainstem, in contrast to spinal nerves»; R/R — respiratory rate “частота дихання”- ЧД; Rx — recipere, take, prescription, treatment- “призначення, лікування”(b.d.s.) (twice a day) — двічі за добу, qh (everyhour) — щогодини, qid (four times a day) — чотири рази за добу; qod (every other day) — через день; AD (right ear) — праве вухо; AL (left ear) — ліве вухо [53].

За В. І. Карабаном можемо розрізняти такі способи перекладу для аббревіатур та акронімів:

Переклад повною формою відповідного слова або словосполучення

Транскодування повної форми відповідного скорочення

Транскодування чи транслітерування скорочення;

Передача англійського скорочення еквівалентом українського [14, с. 448].

Розглянемо кілька із цих способів перекладу безпосередньо на прикладах:

Транслітерація:

DTIC — (dacarbazine)-ДТИК (дакарбазин)- протипухлинний препарат.

PPD — “purified protein derivative”– ППД — (очищений від білка туберкулін).

CNS (central nervous system) — ЦНС центральна нервова система;

EID (electro immuno diffusion) — ЕІД -електро-імунодифузія;

ECG (electro cardiogram) — ЕКГ електро-кардіограма;

UV (ultraviolet) — УВ - ультрафіолетове випромінювання [51].

Створення нового скорочення:

ATB (arterial blood pressure) — АТ – артеріальний тиск;

CBC (complete blood count) — КАК, АКЗ – клінічний аналіз крові;

COPD (chronic obstructive pulmonary disease) — ХОЗЛ – хронічне обструктивне захворювання легень;

DES (Dry eye syndrome) — ССО- Синдром сухого ока [51].

Підбір еквівалента:

KS (Klinefelter syndrome) — синдром Клайнфельтера;

TS (Turner syndrome) — синдром Тернера (або гонадний дисгенез) ;

HD (Hansen's disease) —хвороба Гансена (лепра або проказа);

CPR (cardio pulmonary resuscitation) — Серцево-легенева реанімація (реанімація при захворюваннях серця і легень) [53].

Запозичення:

T (temperature) — t (температура);

F-factor — F-фактор;

H-antigen — H-антиген;

L-antigen — L-антиген;

Ph-meter — рН-метр – вимірювач кислотності;

MODY (Maturity on set diabetes of the young) — Цукровий діабет дорослого типу у молодих [53].

Також можна розглянути ще окремий дискурс стоматології, по якому проводяться дослідження і наразі немає великої кількості робіт, проте ми вже можемо виділити нові аббревіатури, які були створені для використання саме у цифровій стоматології, що досить активно розвивається у наш час (Див. Додаток А, табл. 2).

Велика кількість досліджень дає змогу класифікувати аббревіатури за їх лексико-семантичними критеріями та розділити на 5 груп. Особливою функцією поданих скорочень є те, що вони включають в себе не лише назви хвороб, діагнозів, а й назви організацій, установ та методів дослідження лікування захворювань. Вони включають в себе:

1) Назви документів, законів, актів, стандартів та програм, спрямованих на боротьбу із туберкульозом:

STARD (Standards for Reporting Diagnostic Accuracy Studies) – STARD – це стандарти звітності про дослідження діагностичної точності [53].

2) **Назви препаратів і речовин:**

ARV (anti retroviral drugs) – АРВ– антивірусний препарат;

Mfx (mox ifloxacin) - Моксіфлоксацин;

E (ethambutol) – етамбутол [51].

3) **Назви установ та організацій:** (зазвичай позначають тьома,чотирма абоп’ятьма літерами):

Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria) – ГФБСТМ – Глобальний фонд по боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією;

APHL (Association of Public Health Laboratorie) – АЛГЗ – Асоціація лабораторій громадського здоров’я[53].

4) **Патологічні стани та назви хвороб:**

MDR/RR-TB (multi drug- orrifampicin-resistant tuberculosis)- МЛС/РифТБ – мультирезистентний/ рифампіцин-резистентний туберкульоз;

MDR-TB (multidrug-resistant tuberculosis) – МР-ТБ –мультирезистентний туберкульоз [51].

5) **Назви лікувань захворювань та методи їх досліджень:**

FL-LPA (line probe assay for first-linedrugs) –FL-LPA–лінійний зонд-аналіз для препаратів першого ряду;

DST (drug-susceptibilitytesting) ТМЧ – тест медикаментозної чутливості;

IGRA (interferon-gammar elease assay) – IGRA–аналіз на вивільнення гамма-інтерферону [51].

Абревіатури, зазвичай, не мають свого власного значення і є лише зменшенням початкової одиниці, яке мусить зберігатись у перекладі. Тому немає необхідності кожне іншомовне скорочення передавати українською мовою так само скороченням. Більшість понять можна розширити та додати в них трішки деталей для кращого розуміння [16]. Тож пропонуємо розділити їх на такі способи перекладу:

1) **Описовий метод**- використовується у тих випадках, коли у мові немає еквіваленту, наприклад:

AGP – Aerosol generating procedures – операції, які призводять до утворення аерозолів.

PWUD - people who use drugs - особи, які вживають наркотичні засоби [53].

2) **Переклад відповідним скороченням** (якщо в українській мові є відповідний еквівалент):

ARV (antiretroviral drugs) – ARV препарат (антиретровірусні препарати);
DNA (deoxy ribonucleic acid) – ДНК (дезоксирибонуклеїнова кислота);

OTD – ornithine transcarbamylase deficiency – БОТ (брак орнітин транскарбамілазу) [53].

Також бувають випадки перенесення оригінальної форми скорочення, якщо в українській мові немає влучного відповідника: “*DSD for PLHIV who are stabilized are expected to reduce overcrowding at ART clinics, enhance the quality of care, improve adherence and viral suppression rates, and increase convenience for people*” [50] – Очікується, що підходи **DSD** для ЛЖВ, які є стабілізованими, зменшать надмірне скупчення людей у клініках АРТ, підвищують якість обслуговування, покращують прихильність до лікування та пригнічення вірусних захворювань та підвищують зручність для людей.

1) **Транскодування:**

GLI (Global Laboratory Initiative) – ГЛІ (Глобальна лабораторна ініціатива);

BCG (bacille Calmette Guérin (vaccine) – БЦЖ (бацила Кальметта-Герена (вакцина) [53].

2) **Метод прямого запозичення** (перенесення скорочення в текст перекладу у його оригінальній формі):

FL-LPA (line probe assay for first-line drugs) – FL-LPA (лінійний зонд-аналіз для препаратів першого ряду);

DSD (differentiated HIV service delivery) – DSD (диференційне надання послуг з питань ВІЛ) [51].

3) **Створення нового українського скорочення** (створення, на основі англійського, нового скорочення відповідно до особливостей української абрєвіації) наприклад:

HCV (hepatitis C virus) – ВГС (вірус гепатиту С);

CLHIV (children living with HIV) – ДЖВІЛ (діти, що живуть із ВІЛ) [53].

4) **Переклад відповідною формою словосполучення або повною формою слова-** цей спосіб використовується у документації ВООЗ, якщо відсутній відповідник в українській мові:

DDI – drug-drug interaction – взаємодія лікарських засобів;

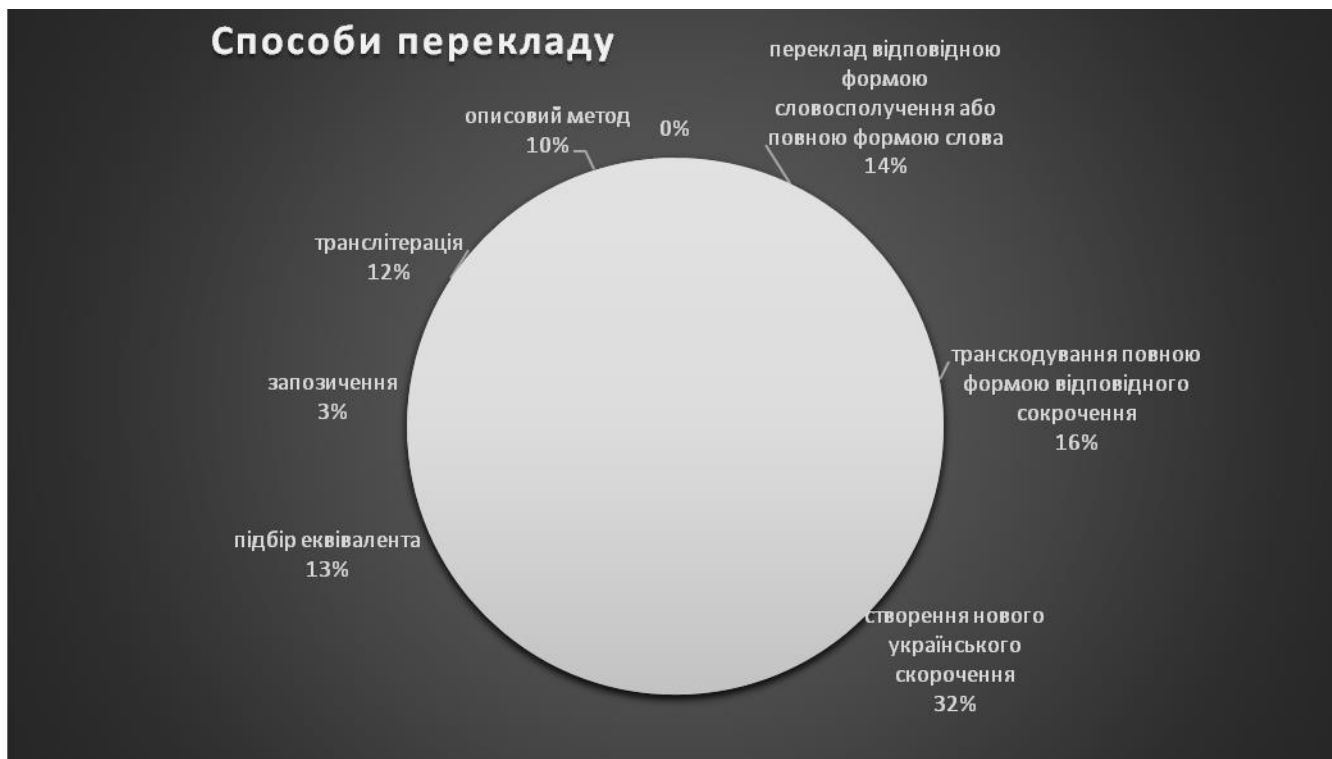
BSC – Biological Safety Cabinet – бокс біологічної безпеки;

PMDT (Programmatic Management of Drug Resistant TB) - ПУХТ (Програмне управління хіміорезистентним туберкульозом) [53].

Розглянемо ще на прикладі повного речення: “*Therefore, people living with PLHIV, individuals in contact with TB patients and those with immuno deficiency conditions are at high risk of TB and hence are priority groups to receive TB preventive treatment*” [20] – Отже, особи, що живуть із **вірусом імунодефіциту** людини, особи, що контактують із хворими на ТБ, та хворі на ВІЛ мають високий ризик захворювання на ТБ, тому вони є пріоритетними групами для профілактичного лікування туберкульозу.

Отже, можемо дійти висновку, що переклад медичної абрєвіації ставить не просту задачу для перекладача, так як більшість абрєвіатур містять риси, які майже не можливо відтворити у вторинному тексті адекватно. Через відмінності синтаксису англійської та української мов, основою та невід’ємною частиною

при їх перекладі також є граматичні трансформації. На структуру аббревіатур впливають: морфологічні, лексичні, семантичні чинники.

Рис. 2.4. Способи перекладу медичних аббревіатур.

На Рис. 2.4. відображене відсоткове співвідношення методів перекладу. Розподілилися вони наступним чином: переклад відповідною формою словосполучення або повною формою слова (13%), транскодування повною формою відповідного скорочення (15%), створення нового українського скорочення (29%), підбір еквівалента (12%), запозичення (3%), транслітерація (11%), описовий метод (9%), метод прямого запозичення (8%).

І тому можна визначити, що метод створення нового українського скорочення використовується найчастіше, а метод запозичення використовується досить рідко.

2.5. Використання лексичних трансформацій при перекладі медичної термінології

Високоякісний переклад медичного тексту вимагає ретельного аналізу граматичної будови речень і вміння конструювати речення відповідно до стандартів мови перекладу.

Переклад медичних термінів має брати до уваги поточні труднощі, що викликані революцією граматичної будови речень у різних мовах система аббревіації та тенденцію скорочувати терміни. На додаток, в медичних текстах використовуються стандартні скорочення, які включають аббревіатури, які не є поширеними і були створені для зменшення довгих назв. Той факт, що ці аббревіатури часто не використовуються, призводить до найбільш проблеми з перекладом.

Крім того, медична лексика змінюється, щороку багато нових назв, слів і фразеологізмів, які вже використовувалися, можуть отримати нове значення. Особливо значна кількість назв, які використовуються для опису нових методів діагностики та лікування хворих.

Швидкий розвиток науки призводить до появи нових наукових понять, а також до виходу з ужитку, зміни значення старих і появи нових термінів у мові, які потім засвоюються іншими мовами. До того ж, використання термінів-англіцизмів у наукових публікаціях і виступах стало модним. Таким чином, англіцизми мають на меті створити враження науковості викладу або новизни теми, незважаючи на те, що речі складні та важкі для розуміння [13, с. 329].

Багато англіцизмів частково асимілюють, тобто слова, написані українськими літерами, але мають іншомовне звучання. Приклади таких слів включають бренд, монітор, текст, кастинг і менеджер.

В медицині існують ще більше прикладів подібних явищ: вірус, скринінг, емульсія, гендерний, капсула, катетор, калорія, діагноз, еліксир, артерія, гонокок, глюкоза, гемоглобін, інгаляція, лапароскопія, ліпід, неврологія, операція, стеноз, пацієнт.

Сьогодні в медицині української мови найбільш поширеними методами перекладу термінів-неологізмів є **транскрипція** та **транслітерація**. Перекладацька транскрипція – це фонетична копія вихідного слова в мові перекладу за допомогою алфавіту. Транскрипція покликана максимально точно передати іншомовне звучання слова.

Передача переважно власних назв однієї мови за допомогою графічних інструментів іншої мови називається транслітерацією. У зв'язку з великою кількістю запозичень з інших мов у наш час переклад медичних текстів особливо важливий. Транслітерація складна через два фактори. **По-перше**, фонологічні системи різних мов не відповідають один одному. **По-друге**, у кожній мові є графіка та правила читання окремих букв і буквосполучень.

Транслітерація завжди надзвичайно умовна та приблизна. Найчастіше це пов'язано з тим, що медичні терміни походять від латини, а також запозичені з сучасних мов [6, с. 2-3]. Як приклад:

Laparoscopic gastric bypass – лапароскопічне шунтування шлунка;

Epilepsy – епілепсія;

Dermatitis – дерматит;

Psoriasis – псоріаз;

Anemia – анемія;

Thrombocytopenia – тромбоцитопенія;

Hemophilia – гемофілія;

Atelectasis – ателектаз;

Targeted ultra sound – таргетве ультразвукове обстеження [51].

У деяких випадках застосовують **морфологічну трансформацію** при перекладі:

Infectious disease – інфекційні захворювання;

Migraine headaches – мігрень; *Allergies* – алергія;

Chlamydia (infection) – хламідії;

Habitual abortions – звичне невиношення вагітності;

Weight history – історія зміни ваги;

Endocrinology – ендокринологічні захворювання;

Neurological – неврологічні захворювання;

Skin – шкірні захворювання;

Hematology – гематологічні захворювання;

Gastrointestinal – шлунково-кишкові захворювання;

Respiratory – респіраторні захворювання;

Bulimia – нервова булімія;

Asthma – бронхіальна астма;

High cholesterol – підвищений вміст холестерину в крові;

Genital– Urinary – уrogenітельні інфекції;

Musculoskeletal – кістково-м'язові захворювання;

Anorexia – нервова анорексія;

Oxygen – медичний кисень;

Presenting problems – існуючі проблеми зі здоров'ям;

Psychological history – історія психологічних змін;

Euphoric – в стані ейфорії;

Completed series – завершений курс щеплень;

Bi–Polar Disorder – біполярний афективний розлад;

Volume loss – зменшення обсягу легень;

Spinal – спінальна анестезія;

Ultrasound – результати ультразвукового дослідження;

Breast – грудне вигодовування;

Quickening – перші ознаки ворушіння плода;

Abdomen – дослідження області живота;

Position – передлежання плода;

Urinary symptoms – ознаки порушення роботи сечовидільної системи [51].

Описовий переклад:

Prenatal classes – заняття для майбутніх мам;

Greatest single weight loss – максимальний результат за один період боротьби із зайвою вагою;

Current medical condition – стан здоров'я на момент надходження в клініці;

Psychiatric admission – служба допомоги людям з психічними захворюваннями.

Розглянемо також декілька видів граматичних трансформацій:

Перестановка – це змінення розташування мовленєвих елементів у тексті перекладу, що відрізняється від оригінального тексту.

Заміна – в процесі перекладу заміні піддаються граматичні одиниці – форми слів, частини мови, члени речення, типи синтаксичного зв'язку, також лексичні одиниці. **Додавання** – це використання у перекладі додаткових слів, які не мають відповідників в оригіналі. **Опущення** – опущення при перекладі деяких слів [28, с. 1]. До прикладу:

Children with Klinefelter syndrome are very similar to other children their age [45, с. 117]. Діти із синдромом Клайнфельтера майже не відрізняються від одноліток. У цьому прикладі переклад *children their age* при перекладі як *однолітки* можемо віднести до двох прийомів: **генералізації та компенсації**. При перекладі одиниці *similar* використано антонімічний переклад .

The contribution of severe acute malnutrition to the overall burden of childhood morbidity and mortality is enormous [45, с. 117]. Хронічне недоїдання становить значний відсоток загального показника захворюваності та смертності серед дітей. При перекладі речення використані **упущення, перестановка та заміна.**

As children, they often learn to speak much later than other children do, and they may have difficulty learning to read and write [45, с. 118]. Вони часто вчаться говорити набагато пізніше за інших дітей, та вони можуть мати труднощі у вивченні читання та письма. У цьому прикладі використано прийом **заміни.** Заміна в даному випадку виражена заміною частин мови з *дієслова на іменник.*

Symptoms start with bad breath and burning stomach pain, and escalate to nausea and bleeding out of both ends [45, с. 120]. Першими симптомами захворювання є неприємний запах із рота, пекучий біль у шлунку, а згодом симптоми наростають, з'являються нудота і кровотеча. *We've discovered that there's so much more out there.* – На сьогоднішній день ми дізналися, що всередині нас іще стільки всього! *For years, doctors blamed ulcers on stress and diet, advising patients to relax and cut out spicy foods, alcohol, and coffee* [45, с. 125]. Впродовж багатьох років лікарі вважали винними у виникненні та розвитку виразкової хвороби – стрес і харчування, даючи пацієнтам рекомендації більше відпочивати і вилучати з раціону гострі страви, каву та алкоголь. У всіх вище наведених прикладах було використано прийом **додавання.**

In fact, Marshall was so convinced of this that he drank a culture of H. pylori, gaining himself curable gastritis and a Nobel Prize, the latter of which he shared with Warren [45, с. 120]. – *Маршалл був настільки переконаним у цьому, що випив H. Pylori, отримав виліковну форму гастриту й Нобелівську премію, яку розділив разом із Ворреном;*

Most, but not all of them, are single-celled organisms [45, с. 130]. – *Більшість із них є одноклітинними організмами.*

При перекладі даних речень використали прийом **опущення**.

Ще особливу увагу варто приділити **складеним термінам**, в яких компоненти можуть бути складені з різних частин мови та поєднані один з одним міжпредметним зв'язком. Переважна кількість складних термінів – комбіновані з двох слів, де ключовим словом є **іменник**, який означає загальний термін, тобто одне слово, а змінними частинами можуть виступати **прикметники** або ж **іменники**, які уточнюють та конкретизують [38, с. 109].

Наприклад:

primary tumour - *первинна пухлина*;

peritonitis – *перитоніт*,

aseptic peritonitis – *асептичний перитоніт*,

secondary chronic peritonitis – *вторинний хронічний перитоніт*;

palpable tumour – *пальпована пухлина*,

tumour – *пухлина*,

organoid tumour – *органічна пухлина* [53].

Проте **дієслово** також може бути терміном, наприклад:

to anatomise – *накладати анастомоз*;

to palpate – *пальпувати*;

to percuss – *вистукувати*;

to make prosthetic appliance – *протезувати*[53].

В медичній терміології **синоніми** займають важливу роль. Вони можуть виражати поняття ідентичності та різні поняття зі схожими значеннями.

Наприклад:

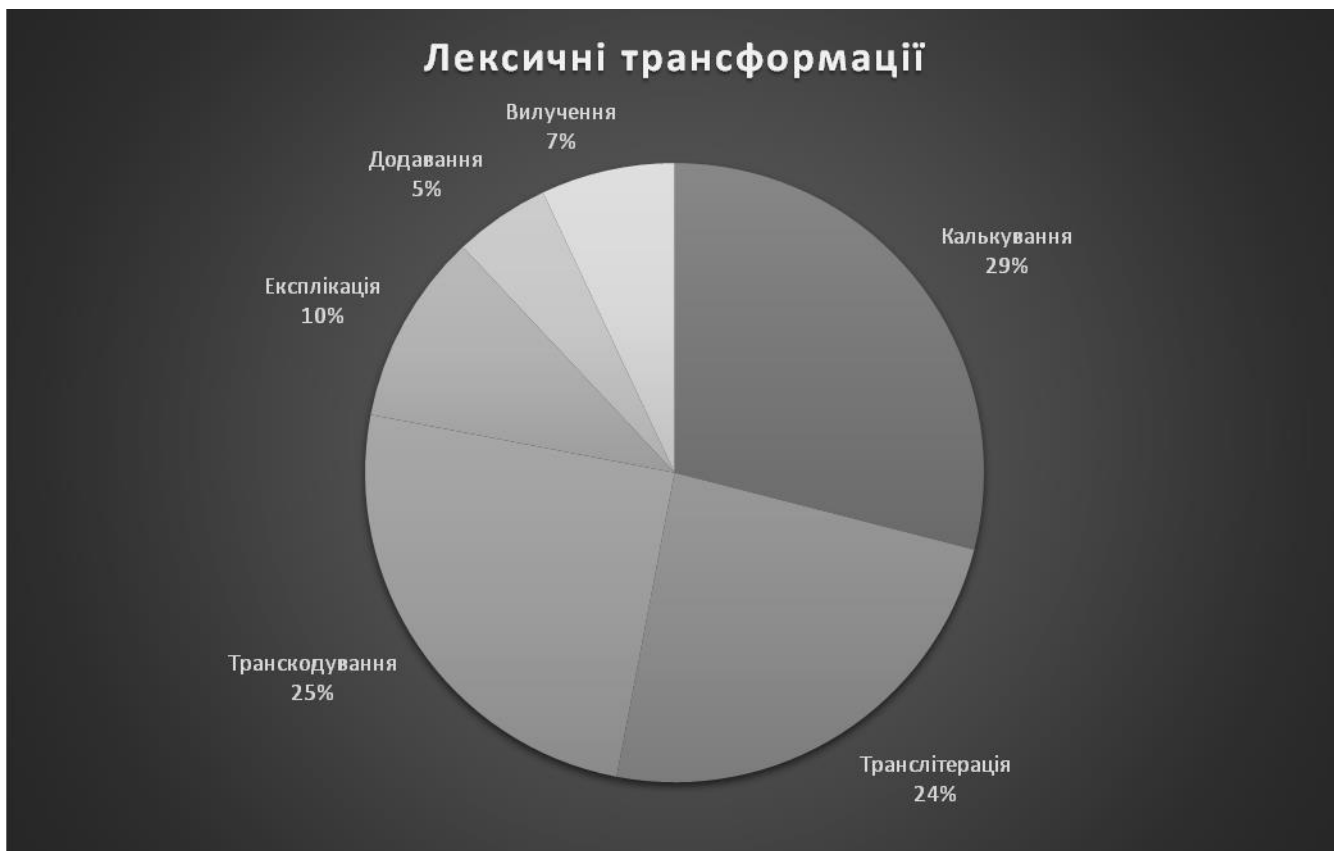
хвороба – *disease, illness, sickness, ailment, disorder, trouble, distress, disturbance*;

дихання – respiration, breathing;
зараження нирки – renal lesion, affected kidney,
пологи – labor, birth, delivery, parturition, partus, act of being born,
accouchement;
пухлина - tumour, mass, growth, swelling, neoplasm, formation, blastoma;
рука – arm, brachium, upper extremity, hand, upper arm;
ангіна – angina, tonsillitis;
розлад – disorder, disturbance, impairment, distress.

Не менш важливу роль займають **похідні слова**, які зазвичай походять від морфем латинської та грецької мов. Тобто, імена пухлин утворюються українською мовою із суфіксом *-ома*, англійською мовою *-oma*, імена запальних захворювань в українській мові із суфіксом *-ит* англійською мовою *-itis* [1, с. 98]. Кілька прикладів:

саркома – sarcoma;
артрит – arthritis;
гайморит – sinusitis;
езофагіт – esophagitis;
панкреатит – pancreatitis;
дерматит – dermatitis;
карцинома – carcinoma;
менингит – meningitis;
аденома – adenoma;
ангіома – angioma;
меланома – melanoma[51].

Отже, проведений аналіз медичних термінів демонструє нам розповсюджені лексичні трансформації, які були використані під час нашого дослідження.

Рис 2.5. Лексичні трансформації при перекладі медичних термінів.

На Рис 2.5. відображене відсоткове співвідношення лексичних трансформацій при перекладі медичних термінів.

Розподілили їх наступним чином: калькування (29%), транслітерацію (24%), транскодування (25%) – вони використовуються при перекладі найчастіше. Досить рідко використовуються: експлікація (10%), додавання (5%), вилучення (7%).

З метою збереження смислової адекватності під час перекладу повинно враховуватись всі можливі варіанти і дотримуватися семантика лексичних одиниць, яка використовується для вибору найкращого способу лексичної трансформації.

Висновки до Розділу 2

Детальнодослідивши питання способів творення медичних термінів та їх перекладу, було визначено, що афіксація, синонімія, метафора досить часто вживаються при утворення термінів та й наразі їх існує найбільша кількість, яка створена у такий спосіб. Досить часто вживаними є аббревіатури, на їх створення впливають морфологічний, фонетичний та семантичний чинники.

Метафора є ефективним способом утворення термінів. Метафоричні терміни, згідно з лексико-семантичним підходом до класифікації, поділяються на антропологічні та неантропологічні.

До антропологічних метафоричних термінів належать терміни, метафоричною основою яких є люди та частини їх тіла, якості, рухи, пози, одяг тощо – тобто все, що стосується людини. Відповідно до неантропологічних метафоричних термінів належать терміни, метафоричною основою яких є предмети, що оточують людину.

Детально дослідивши питання способів творення медичних термінів та їх перекладу, було визначено, що афіксація, синонімія, метафора досить часто вживаються при утворення термінів та й наразі їх існує найбільша кількість, яка створена у такий спосіб. Досить часто вживаними є аббревіатури, на їх створення впливають морфологічний, фонетичний та семантичний чинники.

Метафора є ефективним способом утворення термінів. Метафоричні терміни, згідно з лексико-семантичним підходом до класифікації, поділяються на антропологічні та неантропологічні.

До антропологічних метафоричних термінів належать терміни, метафоричною основою яких є люди та частини їх тіла, якості, рухи, пози, одяг тощо – тобто все, що стосується людини. Відповідно до неантропологічних

метафоричних термінів належать терміни, метафоричною основою яких є предмети, що оточують людину.

Було визначено, що класифікування аббревіатур та їх використання найчастіше відбувається у: медичних документах, назвах препаратів та речовин, організацій та установ, назвах хвороб та у їх лікуванні.

При перекладі аббревіатур використовувались такі методи, як описовий, переклад відповідним скороченням, транскодування, калькування, метод прямого запозичення, створення нового українського скорочення, переклад відповідною формою словосполучення або повною формою слова.

Переклад медичної аббревіації ставить не просту задачу для перекладача, так як більшість аббревіатур містять риси, які майже не можливо відтворити у вторинному тексті адекватно. Через відмінності синтаксису англійської та української мов, основою та невід'ємною частиною при їх перекладі є граматичні трансформації.

Найчастіше застосовані трансформації при перекладі медичних аббревіатур, це – транскодування, калькування та створення нового українського скорочення.

При перекладі медичних аббревіатур було використано такі методи: переклад відповідною формою словосполучення або повною формою слова, транскодування повною формою відповідного скорочення, створення нового українського скорочення, підбір еквівалента, запозичення, транслітерація, описовий метод, метод прямого запозичення. Було визначено, що метод створення нового українського скорочення використовується найчастіше, а метод запозичення використовується досить рідко.

Проведений аналіз медичних термінів демонструє нам розповсюджені лексичні трансформації, які були використані під час нашого дослідження. З них ми можемо виділити: калькування, транслітерацію, транскодування, вони

використовуються при перекладі найчастіше. Досить рідко використовуються: експлікація, додавання, вилучення.

З метою збереження смислової адекватності під час перекладу повинно враховуватись всі можливі варіанти і дотримуватися семантика лексичних одиниць, яка використовується для вибору найкращого способу лексичної трансформації різноманітних медичних термінів у більшості випадках потребується використання граматичних трансформацій, ми застосували: транслітерацію, описовий переклад, заміну, додавання, упущення, перестановку, також у деяких випадках була застосована морфологічна трансформація.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проаналізувавши результати досліджень багатьох вчених, ми дійшли висновку, що словотворення є важливою частиною мовної системи, оскільки дозволяє мові адаптуватись до змін у соціальному, культурному і технологічному середовищі, він займає важливе місце не тільки в граматиці англійської мови, а й у лексикології, фонетиці та інших лінгвістичних науках. Вивчення продуктивних способів створення нових слів може більшою мірою сприяти виявленню зовнішніх і внутрішніх законів, а також тенденції розвитку словотворчих процесів в мові.

Словотвір є одним із окремих розділів мовознавства і має багато праць таких вчених, як І. Ковалик, І. Цибова, О. Земська, та ін. Основні способи словотворення в сучасній англійській мові: афіксація, конверсія та словоскладання (абревіація) – використовуються і використовувалися у мові протягом багатьох років.

Дослідили, що утворення нових слів може відбуватись багатьма способами, одним із них є додавання афіксів. Творення нових слів відбувається на базі уже існуючих. Те слово, яке є базою для створення – називають твірним, а ознаками термінології є структурна правильність, змістовність і системність.

Також визначили, що сучасна термінологія є стабільною та закріпленою традицією лексико-семантичною системою, яка перебуває у стані безперервного руху, поступового вдосконалення. Дійшли до висновку, що терміни можна поділити на три групи: загальнонаукові, міждисциплінарні, вузькоспеціальні.

З'ясували, що наукові терміни утворюються за допомогою вторинної номінації — використання наявного в мові слова для найменування наукового поняття: словотвіру – утворення термінів за допомогою префіксів, суфіксів;

синтаксису – використання виразів для найменування наукових понять: запозичення – назви наукового поняття з іншомовним словом.

Стандартизація медичної термінології є складним і тривалим процесом, через те, що галузь швидко розвивається, а разом з ним – знання та досвід, запозичується досвід із пріоритетних галузей. Ми з'ясували, що запозичення й інтернаціоналізми складають значну частину терміносистеми медицини, тому що вважаються необхідними для потреб термінологічної номінації, висловлення наукових ідей медиками чи для розуміння фахового тексту мовознавцями. У системі медичної термінології найпоширенішою є морфологічна варіативність, а це: види суфіксів і префіксів.

З'ясували, що метафора є ефективним способом утворення термінів. Метафоричні терміни, згідно з лексико-семантичним підходом до класифікації, поділяються на антропологічні та неантропологічні.

Детально дослідивши питання способів творення медичних термінів та їх перекладу, було визначено, що афіксація, синонімія, метафора досить часто вживають при утворення термінів та й наразі їх існує найбільша кількість, яка створена у такий спосіб. Досить часто вживаними є аббревіатури, на їх створення впливають морфологічний, фонетичний та семантичний чинники.

Переклад медичної аббревіації ставить не просту задачу, так як більшість аббревіатур містять риси, які майже не можливо відтворити у вторинному тексті адекватно. Через відмінності синтаксису англійської та української мов, основою та невід'ємною частиною при їх перекладі є трансформації.

При перекладі медичних аббревіатур нами було використано такі методи: переклад відповідною формою словосполучення або повною формою слова (13%), транскодування повною формою відповідного скорочення (15%), створення нового українського скорочення (29%), підбір еквівалента (12%),

Запозичення (3%), транслітерація (11%), описовий метод (9%), метод прямого запозичення (8%).

З метою збереження смислової адекватності під час перекладу повинно враховуватись всі можливі варіанти і дотримуватися семантика лексичних одиниць, яка використовується для вибору найкращого способу лексичної трансформації різноманітних медичних термінів.

Тому проведений нами аналіз медичних термінів демонструє розповсюджені лексичні трансформації, які були використані під час нашого дослідження. З них ми можемо виділити: калькування (29%), транслітерацію (24%), транскодування (25%) – вони використовуються при перекладі найчастіше. Досить рідко використовуються: експлікація (10%), додавання (5%), вилучення (7%).

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базарова В.І. Клінічна термінологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. Закладів // Базарова В. І., Жук Л.Г., Світлична Є.І. Харків : Вид-во НФаУ : Золоті сторінки, 2006. 168 с.
2. Білозерська Л.П., Возненко Н.В., Радецька С.В. Термінологія та переклад. Навч. посібник для студентів філологічного напрямку підготовки / Л.П. Білозерська, Н.В. Возненко, С.В. Радецька. Вінниця: НОВА КНИГА, 2010. 232 с.
3. Борисюк І. Явище синонімії в термінології / І.Борисюк // Дивослово. 2000. № 4. С. 27-28.
4. Булавіна Олена Євгеніївна. "ПРОДУКТИВНІ СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ." The 1 st International scientific and practical conference "Eurasian scientific discussions"(February 13-15, 2022) Varca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2022. 582 p.
5. Вознюк Г. Л. Термінологічна лексика в системі професійного мовлення : методичні вказівки та завдання / Г.Л. Вознюк. Львів : Львівська політехніка, 2013. 92 с.
6. Вострова, С. В. (2003). Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англомовного медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ/СНІДу): автореф. дис. канд. філол. наук: Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ. 22 с.
7. Д'яков А.С. та ін. Основи термінотворення: семант. та соціолінгв. аспекти/ Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Київ : Вид.дім «КМАcademia», 2000. 218с.
8. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 156 с.

9. Задояна Л. Синонімія в сучасній українській термінології / Л. Задояна // Вісник Національного ун-ту “Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. 2008. № 620. С. 246–249.
10. Заніздра Н. Явище синонімії в українській термінології / Н. Заніздра // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. 2008. Вип. 2. Ч. 2. С. 7-10.
11. Зацний Ю. А. Сучасний англomовний світ і збагачення словникового складу / Юрій Антонович Зацний. Львів: «ПАІС», 2007. 228 с.
12. Ісаєва О.С. Особливості перекладу спеціальної медичної лексики. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2021. № 47. Том 3. С. 120–123.
13. Калашник В.С. Проблеми перекладу медичної термінології / В.С. Калашник, М. Пилипенко, І. Корнейко // Людина та образ у світі мови : вибрані статті. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. С. 328 – 333.
14. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. 576 с.
15. Карабан, В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Частина 1. Граматичні труднощі. 1997. 317 с.
16. Кацавець Р. В. Лексико-семантична характеристика термінології / Режим доступу : konesh.ru/levivseka-politehnika-v7-stranica-2.htm
17. Коваль І.В. Проблеми словотвору та термінології / І.В. Коваль, Л.І. Кухар // Матеріали третьої міжнародної конференції “Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мові як іноземній”.Полтава. 2000. С. 60– 65.
18. Ковальчук Л.Ю. Синонімія термінів у російському усному науковому мовленні: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Л.Ю. Ковальчук; Одеський державний університет. Одеса. 1993. 16 с.

19. Комісарів В. Н. Лінгвістика перекладу. Київ. 2003. 259 с.
20. Консолідовані настанови ВООЗ з туберкульозу. Модуль 1: Профілактика профілактичне лікування туберкульозу (2020, технічний переклад) / <https://phc.org.ua/kontrolzakhvoryuvan/tuberkuloz/kerivni-dokumenti-z-tb>.
21. Копіца Є.П. Термінотворення в українській терміносистемі. Наука і освіта. 2005. № 3-4. С. 125–129.
22. Кочан І. Синонімія у термінології / І. М. Кочан // Мовознавство. 1992. № 3. С. 32–34.
23. Кочерга О. Проблема прикметника в науковій термінології // Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”. 2002. № 453. С. 224–227.
24. Кукаріна А.Д. Способи перекладу аббревіатур в англomовному та українomовному медичному дискурсі: дис. канд. філо. наук : 10.02.16 / Анна Дмитрівна Кукаріна. Київ. 2017. 261 с.
25. Лисиченко Л. А. Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспекти. Харків : Видавнича група «Основа», 2021. 272 с.
26. Луценко Н. А. Аббревіатурні англійські запозичення в сучасній українській мові/ Н. А. Луценко // Матеріали Міжнар. науково-практ. конф. “Динаміка наукових досліджень”. Том 13. Філологія. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2012. С. 93-95.
27. Малахова В. В. Афіксоїдальні утворення у медичній термінології сучасної української мови / В. В. Малахова, О.В. Самойленко // Матеріали IX Міжнародної наукової конференції «Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах», 2019. С. 112-114.

28. Мікаєлян В. В. Використання лексико-граматичних трансформацій при перекладі медичних статей. Київ: Логос, 2013. 234 с.
29. Місник Наталія, Симоненко Людмила Про "стан здоров'я мови медицини (термінологічний аспект). Проблеми української термінології. Вісник Нац. ун-ту "Львів.політ.". № 453. 2002. С. 262–269.
30. Місник Н.В. Формування української медичної клінічної термінології: дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / НАН України; Інститут української мови. 2002. 173 с.
31. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови. Херсон. 2003. 253 с.
32. Непийвода Н. Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) / Н. Ф. Непийвода. Київ : ТОВ Міжнар. фін. Агенція. 1997. 303 с.
33. Ніколенко А. Г. Лексикологія англійської мови – теорія і практика / Андрій Георгійович Ніколенко. Вінниця: Нова Книга, 2007. 528 с.
34. САМОЛИСОВА, О. НІКОЛАЄВА, А.: Поняття «термінологія» та деякі аспекти українського медичного термінотворення. In: Українська термінологія і сучасність. Вип. VI. Київ; КНЕУ, 2005.С. 201-204.
35. Селігей П.О. Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми / П.О.Селігей // Мовознавство. 2007. № 3. С. 48-61.
36. Соколов В.В. Відбиття лексико-фразеологічними новотворами англійської мови розвитку сучасної охорони здоров'я у США і Великобританії / технічної літератури на українську мову Ч. 1. Граматичні Труднощі. Флоренція; Гранада. Київ: Tempus, 1997. 317 с.
37. Хацер Г. О. Особливості перекладу термінологічної лексики на прикладі текстів медичного спрямування // Філологічні науки / Г. О. Хацер. Книга 3. 2013. С. 151– 154.

38. Чорненька А. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ЛАТИНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ). Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук. Київ. 2014. С. 108–110.
39. Vareman H. Dictionary of Medical Terms / H. Vareman, R. Hillmore, D. Jackson. 4 ed. London : Bloomsbury Publishing, 2004. 256 p.
40. Bauer L English Word – Formation / Laurie Bauer. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. 317 p.
41. Cabre M. T. Terminology: Theory, methods and applications. Amsterdam: JBPВ, 1999. Vol.1. 246 p.
42. Cannon G. Functional shift in English / Garland Cannon //Linguistics. Volume 23. Issue 3. P. 411–432.
43. Chen L. H., & Kageura K. Multilingualization of Medical Terminology: Semantic and Structural Embedding Approaches. In Proceedings of the 12th Language Resources and Evaluation Conference, 2020, May. P. 4157–4166. URL: <https://aclanthology.org/2020.lrec-1.512> (date of access: 09.01.2023).
44. Frank Steven A. Immunology and Evolution of Infectious Disease. Princeton and Oxford. 2002. 359 p.
45. Galinski C. Terminology and specialized communication / C. Galinski // The international conference on “Professional Communications and knowledge Transfer” (Vienna, 24–26 August 1998). Vienna, 1998. Vol. 1. P. 117–131.
46. Hoffmann, L. Fachsprachen: ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft. New York: Halbband Berlin. 1998. 185 s.
47. Jespersen O. Language, Its Nature, Development and Origin. London – New-York. 1985. 354 p.

48. Kruisinga E. Contributions to English syntax. XVII: On the history of conversion in English / Etsko Kruisinga // English Studies. Volume 9. Issue 1. 6. 1927. P. 103- 108.

49. Lakoff, G. The Contemporary Theory of Metaphor. In G. Lakoff (Ed), Metaphor and Thought. London : Cambridge Univ Press. 1993. P. 202 – 251.

50. WHO consolidated guidelines on tuberculosis. Module 1 Prevention Tuberculosis preventive treatment <https://www.who.int/publications/i/item/who-consolidated-guidelines-on-tuberculosis-module-1-prevention-tuberculosis-preventive-treatment>.

ПЕРЕЛІК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

51. Англо-український ілюстрований медичний словник Дорланда : у двох томах / [гол. ред. П. Джуль, Б. Зіменковський]. Львів : Наутілус, 2002. Т. 1. 2688 с.

52. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ. 1985. 360 с.

53. Новий англо-український медичний словник: Близько 75 000 термінів / За ред. Ривкіна В.Л., Бенюмовича М.С.; Відп. ред. Л.І. Шевченко, В.І. Шматко. Київ : Арій, 2009. 784 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

54. Cardioace Max (Reviews) URL: <https://www.vitabiotics.com/products/cardioace-max-capsules>

55. Diabetone Plus (Usage) URL: <https://chemist2customer.com/vitabiotics-diabetone-plus>

56. Dynarex Triple Antibiotic Ointment (instructions) URL:
<https://aquamir.kiev.ua/dynarex-triple-antibiotic-ointment/>

57. Instructions for Preparations of Medical Checkup Programs URL:
<https://www.medparkhospital.com/en-US/lifestyles/instructions-for-preparations-of-medical-checkup-program>

58. Mupirocin topical (medical review) URL:
<https://www.drugs.com/mtm/mupirocin-topical.html>

59. Neosporin + Maximum-Strength Pain Relief Dual Action Antibiotic Ointment with Bacitracin Zinc (about this item) URL:
<https://www.amazon.com/Neosporin-Maximum-Strength-Antibiotic-Protection-Bacitracin/dp/B000NQ10FK>

60. Nurophen Forte (instruction) URL:
<https://compendium.com.ua/dec/271308/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиці вживання аббревіатур

Табл. 1 Класифікація вживання аббревіатур

Спосіб вживання	Абревіатура англійською мовою	Переклад на українську
<u>аббревіатури у англійській мові, які вимовляються окремо по буквах</u>	WHO (World Health Organisation)	Всесвітня організація охорони здоров'я,
	BBC (British Broadcasting Corporation)	Британська мовна корпорація,
	USA (United States of America)	Сполучені штати Америки
	UK (United Kingdom)	Об'єднане королівство – Великобританія
<u>аббревіатури, які використовують тільки на письмі, а у мовленні вимовляють повноцінними словами</u>	Dr (Doctor)	Доктор
	Mr (Mister)	Містер
	Mrs (Mistress)	місіс.
<u>Абревіатури ,які використовують у скороченій формі, якщо стиль мовлення неофіційний</u>	TV (television)	телебачення
	Lab (laboratory)	лабораторія
	Ad (advertisement)	оголошення
	Exam (examination)	Іспит
	Phone (telephone)	Телефон
<u>Абревіатури, які використовують у бізнес комунікації</u>	ac (account)	аккаунт, рахунок
	ATM (automated teller machine)	банкомат

	AGM (annual general meeting)	щорічні загальні збори
	a.m. (ante meridiem)	у першій половині дня
<u>Абревіатури, які використовуються у спорті</u>	NBA- National basketball association	національна асоціація баскетболу
	UEFA- Union of European Football Associations	Союз європейських футбольних асоціацій
	NHL- National hockey league	національна хокейна ліга
<u>Абревіатури у галузі освіти:</u>	DL (deadline)	Крайній термін виконання якої-небудь роботи або завершення проекту
	M.A. (Master of Arts)	Магістр в галузі гуманітарних наук
	B.A. (Bachelor of Arts)	Бакалавр в галузі гуманітарних наук

Табл. 2. Абревіатури з дискурсу цифрової стоматології

Абревіатура англійською	Переклад на українську
PIC (point of initial contact)	ТІК (точка ініціального контакту)
GS (gingival spacing)	ЯВ (ясенна відстань)
PCS (proximal contacts strength)	ПЩК (проксимальна щільність контактів)
PM (preparation margin)	МП (межі препарування)
SC (screw channel)	КГ (канал гвинта)
GMUJ (gingiva mask upper jaw)	ЯМВЩ (ясенева маска верхньої щелепи)
MUA(multi unit abutment)	АМЮ (абатмент мультиюніта)
AJS (automatic jawscan)	АСЩ (автоматичне сканування щелепи)

BR (bite registration)	РП (регистрація прикусу)
STL (stereo lithography)	СЛГ (стереолітографія)
MT (minimal thickness)	МТ (мінімальна товщина)
AD (attachment diameter)	ДП (діаметр прикріплення)
AT (attachment height)	ВП (висота прикріплення)
CAD/CAM(Computer-Aided Design /Computer-Aided Manufacture)	автоматизоване проектування /автоматизоване виробництво
CR (centric relation)	ЦС (центральне співвідношення)
OVD (Occlusal Vertical Dimension)	ВРО (вертикальний розмір прикусу)